

Polnina plačana v gotovini

ZIVLJENJE IN SVET

19 L J U B L J A N A 32

Štev. 21.

20. novembra 1932.

Knjiga 12.

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.— trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ul. 5. — ROKOPISI SE NACELNO NE VRAČAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

VSEBINA št. 21: Dr. Vlad. Travner: Spinoza. — R. Kayser: Zadnja pot Spinoze. — Iv. Podržaj: V naši Makedoniji (konec). — Dr. Vlad. Travner: Mussolini in sodobna Italija (konec). — Sedemdesetletnica Gerharta Hauptmanna. — Slike iz življenja in sveta — Vojteh Lindtner: Strupi v mušnici in strupenem kukmaku (konec). — Dr. Božo Škerlj: Holmenkollen, Akershus, Sjømannskolen. — A. D.: Gospodu H. Lebesgueu. — Vsevedno nihalo. — Odkritje Sibiline votline. — Dr. P. Strmšek: Tri pisma Rada Murnika. — Fotoamater. — Tri minute potovanja. — Šah. — Znamke pripovedujejo. — Ako še ne veš. — Zakonce poboljšujejo. — Humor.

Zakonce poboljšujejo

V Ameriki je življenje res lahko; za vse je poskrbljeno v najpopolnejši obliki in če ti manjka česar koli je tamkaj urejeno vse, da si od rojstva do smrti zadovoljen. Morda...! Brez podlage pa takšno mnenje tudi ni... Pred kratkim so v New Yorku odprli zavod za rodbinske odnose (Institute of Family Relations), torej napravo, ki posega prav do domačega ognjišča. Zavod ni prvi te vrste in šele uspehi prve slične naprave v Los Angelesu so dali povod, da je prišlo do ustanovitve v New Yorku. Poskus v Los Angelesu, ki »deluje« že približno dve leti, je prinesel krasne uspehe. O njih se je izvedelo po vsej Ameriki in kakor pravijo, ima zdaj že 30 ameriških mest namero, da si bo ustvarilo slične poboljševalnice.

V Kaliforniji je bila stvar urejena tako, da so stranke prihajale v zavod večinoma prostovoljno, nekaj pa so jih vanj napotila tudi sodišča in ustanove za javno blaginjo. Vsi, ki so prišli tja po pomoč — dozdaj je zavod v Los Angelesu posredoval skoraj v 4000 primerih — so sami sporočili javnosti, da so dobili v poboljševalnici zaželeno informacijo ali nasvete, s katerimi so se rešili domačih križev in težav. Dalje je statistično ugotovljeno, da je bilo primerov, kjer tudi ta posebni zavod za ureditev hišnega reda ni mogel pomagati, prav neznatno število.

Zavod v Los Angelesu je v svojem delovanju vsestranski. Njegovi voditelji se ne bavijo samo z odstranitvijo vsakdanjih zakonskih neprilic, temveč dajejo po želji tudi nasvete takšnim zakoncem, ki se takšnih težav šele boje. V tem stremljenju gredo tako daleč, da dajejo vsa potrebna navodila tudi zaročencem in takšnim, ki ne morejo najti primernega zakonskega druga, čeprav se povsod ozirajo za njim. Po-

kazalo se je, da je to predhodno varnostno delo zavoda bolj uspešno in skoraj tudi bistveno važnejše od prizadevanja, da pregovarja može, ki se dejansko lotevajo svojih boljših polovic, ali v splošno zadovoljstvo razrešuje po vsem svetu priljubljene domače »trikote«.

Zavod posreduje v kakršnihkoli pritožbah — upravičenih in *namišljenih. Često se dajo prave težave odstraniti kar avtomatično, ker je treba odstraniti samo namišljene. Mnogim strankam, ki so se prišle pritoževati zaradi nezmernih razmer v zakonu, so pomagali enostavno z nasvetom, naj se pogumno vrnejo v jarem, pri tem pa naj bodo s »sovozačem« nekoliko bolj obzirne.

Ljudje, ki se obrnejo za nasvet odkritosrčno, razkrijejo že po par vprašanih prave težave. Po večletnih skušnjah so v zavodu prišli do prepričanja, da je v moderni družbi prav za prav samo pet glavnih vzrokov za domače nesporazume, in sicer spolna neenakost, gospodarska nasprotstva (vprašanje, kako in kdo naj izdaja razpoložljiva denarna sredstva), spori s sorodstvom drugega dela ter spori zaradi vzgoje otrok in prostega časa. Končno se ne sme prezreti še šesti vzrok, ker moški ali ženska — žal že tisočletja — ne moreta razumeti do skrajnosti zapletenih čuvstev svojega tovariša v zakonu.

V vsakem primeru skušajo v zavodu najti predvsem pravi vzrok pritožbe, pri čemer naletijo čisto na fiziološke ali psihopatične okolščine, največkrat pa na neznanje. Če se zakonski mož opije, če je preveč prijazen z drugimi ženskami, če zapravlja denar iz

(Nadaljevanje na predzadnji strani).

ZIVLJENJE IN SVET

ŠTEV 21

LIUBLJANA, 20. NOVEMBRA 1932.

KNJIGA 12.

HENRIK SMREKAR: ZADOVOLJNI KRANJEC

Dr. Vlad. Travner

Spinoza

(K 300letnici njegovega rojstva)

Življenjepis

Baruh — tudi Benedikt — Spinoza (prav d'Espinosa) se je rodil 24. nov. 1632 v Amsterdamu kot potomec stare portugalske židovske rodbine, ki je iz verskih vzrokov zapustila svojo prvotno domovino. Njegov oče je bil premožen trgovec, ki je skrbel za temeljito in vsestransko izobrazbo svojega sina, želeč, da postane rabin.

Mladi Spinoza se je prvotno posvetil z veliko vnemo študiju sv. pisma in talnuda, pa tudi latinskih klasikov. Toda kmalu je zamenjal te vede z naravoslovjem in modroslovjem, pred vsem z deli velikega francoskega matematika, fizika in modroslovca Renata Cartesija (René Descartes 1596—1650). V tem času je zapustil vero svojih očakov, s katero že dolgo ni soglašal, ne da bi prestopil h kaki drugi konfesiji.

Zaradi njegovih svobodnih nazorov so mu pravoverni amsterdamski židje stregli v sinagogi po življenju ter ga slednjič (1656) prekleli in izključili iz svoje občine. Zato je zapustil Spinoza rojstno mesto in bival nekaj časa v Rhynsburgu blizu Leydena.

Slednjič se je preselil v Haag. Tu je živel kot pravi modrijan tiho in neopazeno samo za svoje ideje. Preživljal se je s tem, da je brusil steklene leče za optične aparate, deloma tudi s poukom. Slava in imetje mu nista bila mar. Zato je odklonil profesuro filozofije na univerzi v Heidelbergu, četudi mu je zagotovil palatinski volilni knez Karl Ludvik popolno svobodo vesti in nauka. Prav tako ni hotel sprejeti dedščine, ki mu jo je zapustil njegov prijatelj Simon de Vries. Umrl je sam, nepoznan in zapuščen v Scheveningu pri Haagu¹ 22. februarja 1677 na pljučni tuberkulozi star malo nad 43 let.

Spinoza spada kot človek in mislec med največje in najplemenitejše može vseh časov. Njegova duša je bila čista, jasna in mirna kot vedro pomladno nebo. Strasti ni poznal; bil je skromen, poln dobrote, ljubezni in usmiljenja, nikdar preveč otožen ali vesel, zvest svojim naukom, sebi in drugim v vsakem

Baruh SPINOZA

položaju življenja in tako vzor dovršene modrijana.

Dela in glavni nauki

Razen nekaterih manj pomembnih del, kakor razprave v Cartesijevi filozofiji, hebrejske slovnice i. dr. ter obširne korespondence, je zapustil Spinoza človeštvu dve knjigi, kjer podaja svoje modroslovne misli in nauke: »Tractatus theologico politicus« in »Ethica ordine geometrico tractata«. Prva knjiga je izšla anonimno 1670; »Etiko« pa je izdal njegov najožji prijatelj zdravnik Ludvik Mayer kmalu po njegovi smrti (1677). Spinoza se je hotel namreč tako izogniti v življenju zlobnemu očitku svojih nasprotnikov, da je ateist.

Spinozeve nauk sloni na treh osnovnih pojmi, iz katerih sledi sistematično z matematično, strogo logično, jasno in prepričevalno doslednostjo. Ti pojmi — aksiomi Spinozeve filozofije — so: substanca (snov, vsemir), atribut (pridevek, lastnost) in modus (način, posamezno bitje).

Substanca je vse kar je, materialni in duhovni svet. Izven nje ni ni-

¹ Tu je tudi njegov spomenik.

česar (monizem). Substanca je absolutna, neskončna, večna, nedeljiva, nespremenljiva in sama sebi vzrok, t. j. neustvarjena. Spinoza jo imenuje tudi Bog (deus). Izrecno pa poudarja, da ta Bog ni Bog kristjanov, Židov itd., ker ni osebno, od vseмирja različno bitje. Stavka, da je samo en Bog in da je samo ena substanca sta mu istovetna (panteizem). Iz tega izhaja, da svet ni plod božjega razuma ali volje in da ni niti najboljši niti najslabši, temveč edino možni.

Substanca ali Bog ima neskončno atributov (lastnosti). Od teh spozna človek samo dva: materijo in duha. Oba sta popolnoma enaka in samostojna. Zato ne obvlada niti materija duha, niti duh materije. Ker pa sta materija in duh atributa iste substance, se ne izključujeta in nasprotujeta. Med njima vlada popolno soglasje: vsakemu duševnemu pojavu odgovarja materialni pojav in nasprotno (paralelizem). To misel izraža Spinoza s stavkom, da je zveza idej (t. j. duha) in stvari (t. j. materije) ista.

Vsak posamezni pojav substance je *modus* (način ali posamezno bitje). Modus je misel, če je njegov vzrok duševen, ali telo, če je njegov vzrok materialen. Razlika je samo po obliki, ne pa po bistvu: kajti vsako telo je vidna misel, vsaka misel pa nevidno telo. Razmerje med modusom in substanco primerja Spinoza morskim valovom in morju: kakor se spreminjajo morski valovi, tako tudi modusi; kakor pa ostane morje vedno isto, tako tudi substanca. Vsaka stvar — duševna ali materialna — je vedno in neločljivo združena s substanco kakor valovi z oceanom. Modusi so tudi v medsebojni zvezi in odvisni drug od drugega. Zato niso svobodni, razen kolikor imajo moč, da se ohranijo.

Tak modus je tudi človek. Kakor — več ali manj — vsak drugi modus združuje človek duha (in sicer kot zavestno mišljenje) in materijo, ki sta po svojem bistvu isto. Iz dejstva, da je človek samo modus in zaradi tega odvisen od substance (Boga) in drugih modusov, izhaja, da človeška volja ni svobodna. Ljudje samo mislijo, da so svobodni, ker ne poznajo notranje zveze vseh stvari. Tudi naši pojmi o dobrem in slabem, o popolnosti in nepopolnosti so zmotni. Mi primerjamo namreč stvari med seboj po subjektivnem merilu.

Če odgovarja kaka stvar temu merilu, pravimo, da je dobra in popolna; v nasprotnem primeru pa, da je slaba in nepopolna. Nasproti substanci (Bogu) pa je ta sodba brezpomembna; kajti vse se zgodi po nespremenljivih, večnih zakonih.

Obširno se bavi Spinoza z zaznavanjem (idejami) in z afekti. Kar zaznavamo s telesnimi čutili je negotovo, ker nas čuti lahko varajo. To so inadekvatne, nepopolne ali nedoločene ideje. Kar pa zaznavamo z duhom (razumom), je jasno in gotovo. Te ideje so adekvatne, popolne ali določene. Sem spada n. pr. ideja o vsemirju.

Vsako bitje ima nagon, da se ohrani. To povzroča radost. Čim bolj smo zmožni ohraniti sebe (svojo individualnost), tem večja je naša radost. Nagonu po ohranitvi samega sebe zadostimo z adekvatnimi idejami. Inadekvatne ideje in z njimi združene želje po posvetnih dobrinah pa nas napravijo za sužnje naših strasti. Zato je za življenje najbolj potrebno, da gojimo svoje duševne zmožnosti. V tem obstoji tudi naša sreča. Največja sreča in smoter našega življenja je spoznanje Boga, ki je pravzrok vsega (natura naturans) in s tem združena ljubezen do Boga (amor dei intellectualis). Tako premagamo strasti in dosežemo notranji mir v zavesti, da smo del (atom) neskončnosti.

V soglasju s temi načeli so tudi politični nazori velikega misleca. Ker smo vsi ljudje po duhu in materiji otroci iste substance (Boga), smo tudi enakopravni. Zato je Spinoza odločen nasprotnik vsakega nasilja in borec za človeško dostojanstvo in demokracijo.

To so seveda samo glavne misli Spinozeve filozofije, ki pa zadostujejo, da si ustvari čitatelj splošno sliko o njenem značaju in bistvu. Kdor hoče spoznati vso veličastnost in krasoto Spinozevega duha, se mora poglobiti v njegova dela.²

Nasprotniki očitajo Spinozi brezbožnost, ker ne prizna osebnega Boga. Ta očitek je nesmiseln; kajti Spinoza je bil v resnici ena najbolj versko čutečih oseb, kar jih pozna zgodovina. Njegovi nazori o Bogu nasprotujejo seveda dogmam posameznih konfesij, kakor krščanstva, židovstva, islama itd. Toda

² Spinozeva dela so izšla večkrat deloma v izvirniku deloma v prevodih. Priporočljive so izdaje Reklamove biblioteke. V našem jeziku, žal, nimamo prevodov.

Spinozev Bog je prav tako — in morda še bolj — vzvišen in popoln, kakor Bog tistih, ki si ga predstavljajo kot začetnika in gospodarja stvarstva. Ta Bog — vsemir — večen in neumljiv — je bil Spinozi smoter vseh misli, želja in hrepenenja. »Prešinjal ga je veliki svetovni duh. Neskončnost je bila njegov začetek in konec, njegova edina in večna ljubezen. V sveti nedolžnosti in globoki ponižnosti je zrl v vsemirje in videl, da je tudi ono njegovo ljubeznivo zrcalo. Bil je poln vere svetega duha. Zato stoji pred nami sam in nedosegljiv, mojster v svoji umetnosti, vzvišen nad vsakdanjostjo, brez učencev in domo-

vine.« (Schleiermacher: Über die Religion).

Prav tako zloben je drugi očitek, da podira Spinoza temelje morale in družabnega reda z naukom, da naša volja ni svobodna. Ta nauk je nujen in logičen zaključek njegovega svetovnega nazora. To nas uči tudi vsakdanje življenje; kajti mi vsi smo samo produkt okolice, vzgoje in še nešteto drugih činiteljev in ne moremo odločati sami o svoji usodi. Slednjič se strinjajo s Spinozo mnogi drugi veliki misleci, med njimi tudi dika in ponos krščanstva sv. Avguštin. Kljub človeški slabosti in neznatnosti pa smo lahko srečni. V čem

»JESEN RAZGRINJA SIVE PAJČOLANE«... toda skozi golo vejevje
sije sonce in z njim gotovost novega življenja.

obstoja ta edina resnična sreča in kako jo moremo doseči, kaže veliki mislec z vzgledom in z besedo. Spinoza bo ostal nepozaben dokler bodo živeli ljudje, ki hrepene po resnici in spoznanju.

Vpliv Spinozeve filozofije

Spinoza je delil v življenju in po smrti usodo skoraj vseh velikih mož. Sodobniki so ga smatrali za fantasta, mnogi celo za zločinca, ki zametuje vse božje in človeške zakone. Le redki so slutili njegovo veličino. Ti so čuvali njegova dela kot dragoceno dedščino za poznejše rodove. Ko so pomrli tudi ti, je ostal Spinoza desetletja pozabljen in neznan. Šele sto let po njegovi smrti, ko so vzcvetele v dobi prosvetljenosti vse vede, pred vsem modroslovje in naravoslovje, se je začela njegova slava. Prvi in najvnetejši pristaši Spinozeve filozofije so bili veliki nemški misleci in pesniki 18. in 19. stoletja, kakor Lessing, Jacobi, Herder, Goethe, Schelling, Hegel, Schleiermacher i. dr.³ Nemci so

³ Da so se navduševali za Spinozo posebno Nemci, je umevno. Ta doba je bila

razširili Spinozeve ideje po vsem svetu in kmalu so se navduševali zanje vsi kulturni narodi, posebno Francozi. Tudi med Slovenci je imel ta nauk mnogo pristašev n. pr. Prešerna, Aškerc i. dr. Vpliv spinozizma se kaže — posredno ali neposredno — skoraj v vseh panogah človeškega znanja. V novejšem času je poglobil in razširil Spinozeve nauke veliki nemški psiholog in fiziolog W. M. Wundt (neospinozizem).

Življenje duševnega titana Spinoze je bilo tragično, ogromna pa je njegova slava po smrti. Zato so se zanimali zanj tudi romanopisci. Tako je izšlo o Spinozi več leposlovnih del, med katerimi je najbolj znan B. Auerbachov roman »Spinoza«.

Ko slavi letos 300letnico rojstva Spinoze ves kulturni svet, se spominja velikega idealista, borca, učitelja in vzgojitelja tudi naš narod.

namreč doba idealizma (romantike), ki je bil razširjen pred vsem med Nemci. Spinoza pa je apostol idealizma. Njegov nauk, da sta duh in materija bistveno isto, je ugajal tudi naravoslovcem.

Zadnja pot Spinoze

Naslednji odstavki so prevedeni iz prvkav izišle knjige: R. Kayser: Spinoza, Bildnis eines geistigen Helden.

Zdaj kažejo nanj s prsti kot na prekletega alkimista misli, on pa pravlja tiho in brezskrbno svoje rokodelstvo. Toda smehljaj na njegovem obrazu je zmerom manjši in grenkejši. V borbi, ki se mu spet bliža, pravi: Nočem več! Nočem več sporov s temi žalostnimi, malimi malopridneži! Tudi me ne smeta končati njih strahopetnost in nizkotnost. Nočem spravljati v nevarnost svojega življenja, — to dobro ve — pač ne more biti več dolgo.

Prav blizu Voorburga je Haag, glavno mesto republike, pa tudi prestolnica svobodne znanosti. Tam je rezidenca upokojenega svetnika, ki razume in spoštuje Spinozo in ki v kratkih odmorih med svojim vladnim delom rad prisede k njemu in njegovemu optičnemu orodju. On ga bo varoval z močno roko, on bo nemara tudi njegov prijatelj, edini v deželi, ki ga popolnoma razume.

Na Veerkadi pri vdovi van Velen je našel Spinoza tiho stanovanje, ki mu ugaja. Ena sama soba, ki mu docela zadostuje. Gospodinja je dobra in prijazna z njim. V isti sobi je stanoval pozneje pridigar Johannes Colerus, Spinozov življenjepisec: »Moja studijska izba, v zadnjem delu hiše

v drugem nadstropju, je bila njegov laboratorij ali delovna soba, kjer je spal in delal. Tja so mu morali večkrat za dva ali tri dni nositi hrano, sam pa ni hotel k ljudem.«

Navzlic tej skromnosti je moral Spinoza po nekaj mesecih spoznati, da je to gospodinjstvo zanj predrago. Iskati je moral stanovanje, toda hotel je ostati v bližini starega, kajti ta del mesta je miren in v njem stanujejo mirni ljudje. V maju leta 1671 se je preselil v hišo Hendrika van der Spycka. Van der Spyck je bil pleskar (pečal pa se je tudi z denarnimi posli), toda častilakomen: hotel je v deželi velikega slikarstva ustvarjati umetnine. Skromen poskus na tej poti je njegov portret Spinoze. Tu je stanoval Spinoza v gornjem nadstropju v preprosti sobi in izbici, kjer je stala samo njegova postelja, edina dedščina očetovega doma, ki jo je bil sprejel. Njegov pogled se sprehaja po majhnih siromašnih prostorih in po obrazih hišnih domačinov. V njih vidi mir, ki ga zdaj potrebuje: Spinoza namreč ve, da bo v teh prostorih kmalu umrl.

Njegovo življenje v mestu je prav takšno kakor na deželi. Preprosta hrana, ki jo zahteva njegova bolezen. Mlečna kaša s sirovim maslom, pšeno z grozdinkami, včasih vrč piva. To mu zadostuje. Za jed in pijačo potrebuje torej le malo denarja. Povabila dosledno odklanja: bolje je uživati slab kruh, ki si ga prisluži, nego slaščice drugih.

Njegovi prihranki se stekajo v nakupovanje knjig, kajti še zmerom čuti kakor v deških letih nepogasiljivo vedohlepnost in vse hrepenenje, ki gospoduje nad njegovo samoto, vodi v tuje, duhovne svetove. V njih ni več umetnosti, do katere nima po svojih ranih slikarjih nobenih odnosov. Toda brezmejno ga napolnjuje s pomlajevalno silo, ki se čisto kaže pred smrtjo, hrepenenje, da bi dokončal svoje lastno delo in da bi obenem obvladal znanstvene izsledke svojega stoletja. To dokazuje seznan njegovih knjig, ki nam ga je izročil srečen slučaj.

Stari jeziki so zastopani v slovarjih in slovnica. Potem je pred vsem velika in

bogata španska literatura, pesnitve v materinščini, ki jo je ljubil Spinoza bolj nego vse druge. Prirodoslovne vede zastopajo astronomska, anatomsko in fizikalna dela. Na lastno rokodelstvo spominjajo knjige o optiki in brušenju stekla.

Filozofska dela zastopajo Aristoteles, Bacon in Descartes. Te knjige v majhni smrekovi skrinji, hrastova miza, mala mizica v slogu časa, star kovčeg, očetova postelja, na steni materina slika: to je ganljiv siromašen svet v katerem bo Spinoza zdaj živel in umrl.

Pot od omare za knjige tja do stružnice, kjer brusi svoje leče, je pot, ki jo zdaj največkrat prehodi in ki obsega ves njegov svet. Po nobeni drugi poti noče več hoditi.

Iv. Podržaj

V naši Makedoniji

(Nadaljevanje)

Po kratkem odmoru sva šla čez nekakšen trg (imenitno grozdje po dinarju kg!) okoli mesteca ter prišla do pravoslavne cerkvice. Sv Spasa s pokopališčem. Malo naprej je drugo pokopališče, prav tako krščansko.

— Čemu dva pokopališča? se je čudila gospa.

— Ali se spominjate, da sem vam med vožnjo omenil bolgarski ekzarhat v Carigradu? Makedonske Slovane, ki so se od nekdanj čutili Srbe, so preganjali vsi. Celo Rusija jim ni bila zmerom naklonjena. Dokler je bila Makedonija v verskem oziru pod srbskim patriarhom, je imelo ljudstvo vsaj svoje svečenike, ki so mu z upanjem na boljše čase pomagali prenašati turško suženjstvo. Ti svečeniki so bili edini spomin na nekdanjo svobodo. Turčija je vedela, kaj pomenijo ti svečeniki za južnoslovanski narod v Makedoniji, zato je iz političnih razlogov izročila vse svoje pokrajine s slovanskim prebivalstvom grškemu patriarhatu v Carigradu. Grki so se lotili z vneto svojega posla. Pregnali so srbske, pa tudi bolgarske svečenike in uničili vse slovanske spomenike po cerkvah in samostanih. Ljudstvo je iskalo pomoči, toda od Srbije, ki se je počasi osvobojevala turškega gospostva, je ni smelo pričakovati, kajti verska osvoboditev bi pomenila tudi narodno in državno združitev z mlado Srbijo. Rusiji, ki se je smatrala zmerom za veliko zaščitnico pravoslavja na Balkanu, je bilo bolgarsko ozemlje važnejše — ne toliko zaradi vere kolikor zaradi Carigrada. Bolgari, ki so bili ta-

NA TOBACNEM POLJU

krat še turški vazali, so se zavedali, da se jih Turki ne boje. Ker so prav tako kakor Srbi sovražili grške raznarodovalce, so organizirali akcijo za prestop v unijatsko vero, ki je po obredih slična pravoslavni in tudi službo božjo vrši v narodnem jeziku. Da so Bolgari že pri tem pokretu zamislili poznejšo politično propagando, ni ugotovljeno. Rusiji tedaj še ni konvenirala politična osvoboditev Bolgarov, zato je tem rajša ugodila bolgarski zahtevi po samostojni bolgarski cerkvi. Tako je bil 1870 na pritisk Rusije ustanovljen v Carigradu bolgarski ekzar-

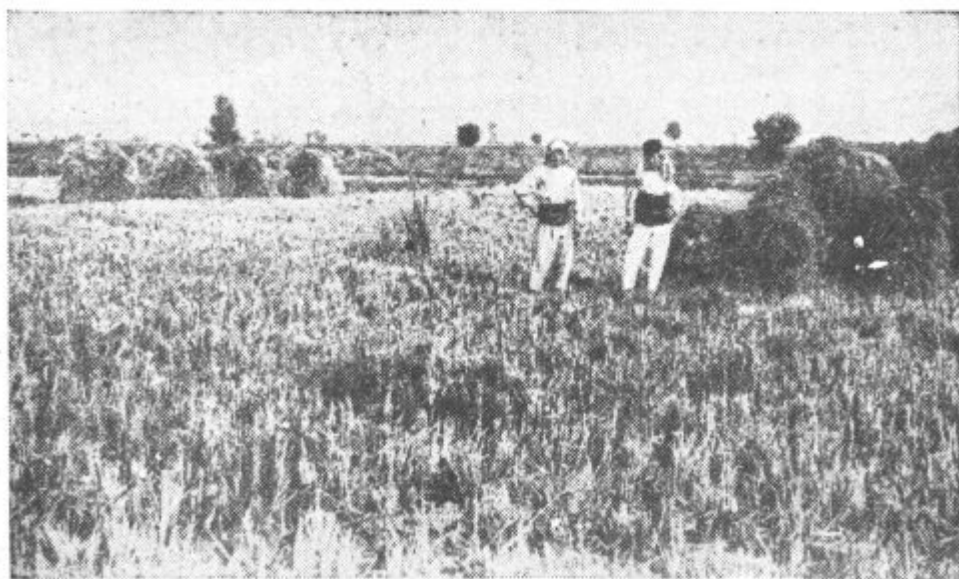
hat. Turčija se ni posebno upirala, ker je pričakovala od te spremembe politične koristi. Turška vlada je domnevala, da se bo z ustanovitvijo bolgarske cerkve zmanjšal vpliv grškega patriarha, za katerim je slutila grško politiko, istočasno pa je mislila, da bo pridobila makedonske Slovane in zamorila v njih težnje po združitvi s Srbijo. Z ustanovitvijo bolgarske cerkve so se makedonski Slovani rešili grškega nacionalizma in poturčevanja, toda za Srbe so prišli slabi časi. Grške svečenike so zamenjali bolgarski, ki so začeli preganjati vse, kar je bilo srbskega. Zatreti so hoteli celo krstno slavo, pristen srbski običaj, ki ga ne pozna noben drug slovanski narod. Videli so, da slave vsi makedonski Slovani krstno slavo in so se morali tako prepričati, da so makedonski Slovani Srbi. Bolgarskim svečnikom so pomagali tudi bolgarski četniki. Bolgari so dosledno uničevali plodove srbske prosvetne propagande v Makedoniji. Srbsko ljudstvo je pošiljalo prošnje in deputacije srbskemu knezu Mihaelu ter je poslalo tudi na berlinski kongres spomenico s številnimi podpisi. Zaman. Ljudstvo je moralo trpeti pod turškim gospostvom in morda še bolj pod silo bolgarske propagande vse do kumanovske zmage. Tako vidite tudi tu dva pokopališča. Eno je grško, drugo bolgarsko. Do balkanskih zmag so se ločili tudi mrtveci iste vere. Kakor marsikje drugod v Evropi, tako je bila tudi v tej izmučeni deželi vera v službi politike in nasilja, in kar je še najbolj za-

Kamelska karavana iz Dojrana za prenos riža

lostno — v službi bratomornega orožja. Tu vidite tudi dve cerkvici. Pred osvobodjenjem je bila ena grška, druga pa bolgarska. Ena v službi grške, druga v službi bolgarske cerkvenopolitične propagande. Zdaj se vrši izmenoma služba božja v obeh.

Šla sva dalje za mestom. Povsod še jame, ki so jih izkopale granate. Porušene hiše in druge za silo popravljene. Vročina je nekoliko odjenjala. Steza je vodila med tobačnimi nasadi in murvami.

ZETEV RIZA V STRUMIŠKI DOLINI

— In te gore? je pokazala gospa proti severovzhodu.

— Planina Plauš in Belasica. Tam je tromeja med Jugoslavijo, Bolgarijo in Grško. Spodaj se razprostira 15 km dolga in 5 km široka Dojranska kotlina z Dojranskim jezerom, ki je sicer plitvo, toda izredno bogato na ribah. Večji del jezera je naš, ostali del pa grški. Ob jezeru prav na meji je bilo mesto Dojran z več tisoč prebivalci, ki ga je svetovna vojna docela uničila. Po vsem tem pogorju in tam za Djevdjelijo proti jugu in zapadu je namreč potekala solunska fronta.

— Pozor! Nazaj!

Rezek glas obmejne vojaške straže, ki sva jo zagledala šele zdaj.

— Kaj je tisto poslopje? sem pokazal na lepo belo stavbo.

— Šola v Bogorodici. (Mislim, da sem si zapomnil pravo ime.)

— In se ne sme tja?

— Nikakor! Tam je že Grška.

Postaven dečko se je držal silno resno. Obrnila sva se ter stopala nazaj proti mestu.

— Po kumanovski zmagi je tekla državna meja še kakih 20 km daleč od Djevdjelije. Po svetovni vojni pa je bilo prisojeno to ozemlje Grški. Sicer pa je dobila Grška že 1913 vso južno Makedonijo s pretežno slovanskim prebivalstvom?

— S slovanskim prebivalstvom?

— Da. Grki so začeli sistematično uničevati makedonske Slovane. Srbske zmagice in sedanja velika jugoslovenska država so jih prestrašile. Po Kemalovi zmagi so naselili na tisoče Grkov iz Male Azije v svoji Makedoniji. Naši ljudje so zdaj tam na slabšem nego so bili pod Turčijo. Nimajo svojih šol, svoje cerkve, našega jezika ne poznajo v nobenem uradu. njih imena in kraje »prekrižujejo« (iz slovanske Bojmice so napravili grški Aksipoli itd.), preganjajo jih in mnogi

Jugoslovan iz grške Makedonije

so se morali izseliti k nam. Prav tako se godi Bolgarom v sereški in dramski kotlini.

— To niso dobra znamenja.

— Niso, ampak tako ne bo večno. Lahko bi bilo že drugače, ako bi bili Bolgari gledali na svoja prirodna pristanišča ob Egejskem morju in pustili svojo propagando v predvojni Makedoniji. Toda kar je bilo, je bilo. Večno pa ne bo tako. Solunski zaliv ostane zmerom prirodni zaključek naše Makedonije.

Gospa se je ozirala proti jugozapadu in rekla:

— Tu je bila torej glavna bojna črta v svetovni vojni. Kje je Kajmakčalan?

— Od tu se ne vidi. Bojna črta pa je bila tam na morihovsko meglenskem gorovju in tam je tudi slavni Kajmakčalan. Tam je premagala obnovljena srbska vojska z jugoslovenskimi prostovoljci bolgarsko armado, tam so bile zbrane zavezniške čete, ki so jeseni 1918 pregnale Nemce in njih zaveznike s te mučeniške zemlje. Tu se je odločila tudi zavezniška zmaga v zapadni Evropi.

Proti večeru — gospa je ostala pri koncertu pred hotelom, kjer so postavili mize in stole kar čez cesto — sem obiskal starega znanca, makedonskega kmeta, ki me je sprejel s pravo slovansko gostoljubnostjo. Pozna obsežnost dr-

TOBAK CVETE

žave in se veseli vsakega napredka v zblizanju Makedonije z ostalimi pokrajinami. Mnogo je slišal o Sloveniji in srčno želi, da bi jo mogel kdaj videti. Bil je že v Beogradu, ki ga ne more prehvaliti. Njegov sin je na gimnaziji v nekem srbskem mestu. Vse, kar je povedal, mu je prišlo iz srca. Njegovo politično prepričanje je iskreno jugoslovensko. Samo ko bi ne bilo suše, je tožil, kakor toži naš kmet, — lani so nam morali pripeljati koruze prav iz Slovenije, je zatrjeval — in ko bi država plačevala nekaj več za tobak, pa bi bilo vse dobro. Potrdil sem ga v njegovem patriotizmu in le nerad se je poslovil od severnega Jugoslavana, kakor je rekel.

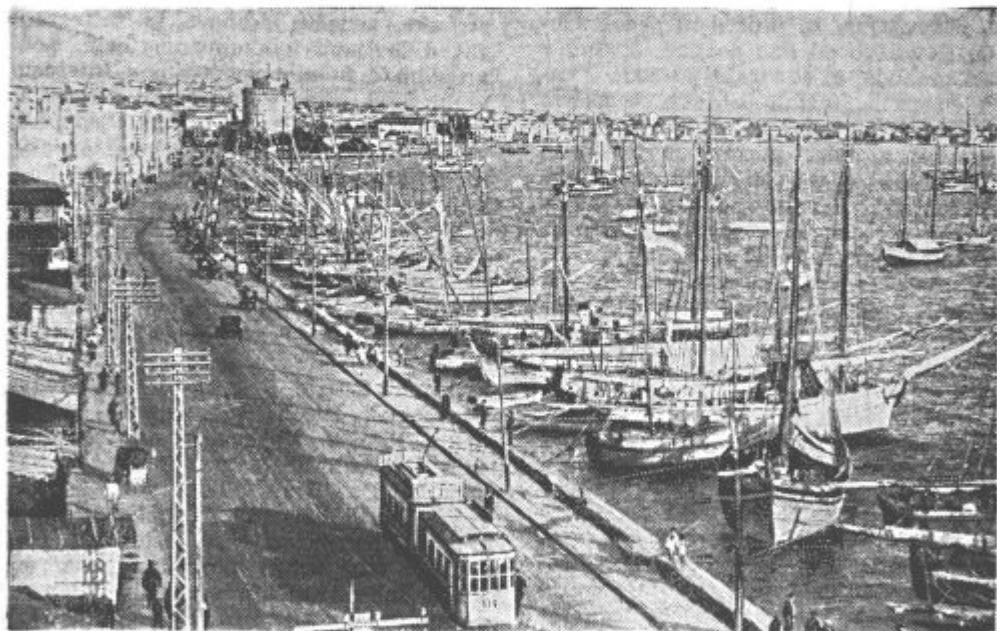
Zvečer pri koncertu in ob čaši divne črnine so me spoznali neki domačini, ki pa so srkali le turško kavo. Večer je bil navzlic poznemu poletju izredno toplel. Mesto, ki leži na približno isti geografski

širini kakor Bari in Napoli v južni Italiji ali pa Madrid na Španskem, ima vroča in suha poletja, le jesen in zima prinašata tej krajini s sredozemskim rastlinstvom blagodejen dež.

S Slovenci, ki jih je v Djevdjeliji — kakor drugod po Makedoniji — nekaj med cariniki, finančno stražo in orožniki (med železničarji zdaj v Djevdjeliji ni nobenega), to pot nisem prišel v stik. Gospa se je čudila, čemu toliko orožnikov v polni opremi med koncertom, na glavni cesti, pa so ji povedali — tudi v Djevdjeliji zna marsikdo za silo nemški! — nekaj žalostnih primerov in ni več spraševala. Samo zdaj pa zdaj se je boječe ozrla po drevesih.

Tako je minil lep večer v daljni Djevdjeliji.

Popravi: Na str. 511 čitaj v 8. vrsti v drugem stolpcu pravilno: proti mestu.

Pogled na SOLUNSKO PRISTANIŠČE

Grafologija v medicini

P. Karger z berlinske univerzitetne klinike za otroke je po dolgotrajnem studiju dožgal, da se dajo na podlagi neklih potez v otrokovi pisavi razpoznati nekatere bolezni, še preden je mogoča diagnoza na običajne načine. Doslej je objavil točne grafološke značke pri bolezni chorea minor, to je pri neke vrste nervoznem obolenju, sličnem vidovemu plesu

Umetni vanilin

Dišeči vanilin, ki se mnogo rabi v industriji živil in dišav, se bo lahko v bodoče izdeloval tudi sintetično. Industriji se je namreč posrečilo pridobivati vanilin s pomočjo neklih bakterij iz tako zvanih sulfitnih lugov, ki so doslej ostajali kot težko uporabljiv stranski proizvod pri izdelovanju celuloze in papirja.

Dr. Vlad. Travner

Mussolini in sodobna Italija

(Nadaljevanje)

VI. Fašizem in komunizem Pogledi v bodočnost¹⁴

Propada staro, čas spreminja se — iz razvalin kipi življenje novo« (Schiller). Te besede velikega pesnika veljajo danes (po l. 1914) bolj kakor v katerikoli drugi dobi človeške zgodovine. Svetovna vojna je omajala stare tradicije in pokazala narodom nove cilje in poti. Nove teorije o svetu in življenju, novi izsledki znanosti, novi izumi tehnike, ki streme za tem, da nadomestijo stroji delo naših rok in skrijejo čas in prostor na minimum, silni razmah telesne vzgoje in sporta, pred vsem pa huda gospodarska kriza naših dni, ki tlačijo vse sloje, pospešujejo ta proces in preobrazujejo človeštvo od dne do dne. Živimo v dobi prehoda, ki se izraža povsod: v naših čustvih, mislih in delih, v našem zasebnem in javnem življenju, pred vsem pa v naših nazorih o družbi in državi. Kaos najrazličnejših političnih (družabnih) sistemov od popolne anarhije do skrajnega despotizma — to je značilni pojav naše dobe.

V tem vrvenju in kipenju nasprotujočih in izmenjajočih se sil stojita dve veliki državi, ki se po svoji izoblikovanosti ločita od vseh ostalih: fašistična Italija (Rim) in komunistična Rusija (Moskva). Obe posegata — prva ne hote in z vzgledom, druga hote in s propagando — v ostali svet tu bolj tam manj, često sočasno na istem ozemlju (n. pr. v Nemčiji). Na prvi pogled se zdi, da sta to dva nasprotna, povsem različna pola: Rim hoče ohraniti — četudi z novimi metodami — evropsko-krščansko kulturo, zapadni družabni red in avtoriteto; Moskva hoče porušiti dosedanj svet in zgraditi na razvalinah novo proletarsko občestvo. Rim je ekstremni nacionalizem. Moskva je popolna internacionala. Rim se omejuje na lastno ozemlje in ne vsiljuje drugim svojih idej; Moskva je agresivna in hoče podjarmiti z naukom in mečem ves

svet. Rim je praksa, nastala iz trenutnih dejanskih potreb; Moskva je teorija in plod dolgotrajnega idejnega razvoja.

Toda ekstremi se stikajo, zlasti v politiki. Tudi fašizem in komunizem sta si kljub načelnim razlikam sorodna. Oba sta po svojem nastanku revolucionarna. Oba sta se uveljavila zaradi obupnih domačih razmer. Oba sta se polastila državne oblasti s silo in jo hočeta z oboroženo močjo obdržati. Oba sta nasprotnika demokracije in liberalizma, ker priznavata le lastna načela. Oba sta diktaturi: prvi meščanska, drugi proletarska. Oba imata v bistvu isto socialno tendenco: izločiti politične stranke, zenačiti stanove in pritegniti vse državljane k skupnemu delu pod krepkim državnim vodstvom v interesu vseh, pred vsem gospodarsko šibkejših (proletarcev). Ta sorodnost je tudi vzrok, da so medsebojni odnosi korektni kljub zatiranju komunistov v Italiji.

V tem, kar je skupno fašizmu in komunizmu, pa se kaže tip države v bodočnosti. Razlika bo samo v razvoju, ker se bodo izvršili v urejenih državah prehodi polagoma in skoraj neopaženo t. j. z evolucijo in ne — kakor v Italiji in Rusiji — z revolucijo. Tako bo mogoče izločiti vse napake, ki jih imata Rim in Moskva in ohraniti vse vrline dosedanjih sistemov, pred vsem demokracije. Država bodočnosti bo torej sinteza fašizma, komunizma, liberalizma, demokracije in socializma, četudi se nam sedaj morda zdi, da je zveza tako različnih elementov nemogoča.

Za ta razvoj so podani vsi pogoji. Današnja doba sliči povsem zadnjim desetletjem rimske republike. Kakor so takrat izčrpale številne vojne doma in v tujini rimski narod in zbudile tako v srcih vseh splošno željo po miru, tako hrepeni tudi danes izmučeno človeštvo po strašnih žrtvah svetovne vojne in v težkih gospodarskih prilikah današnjih dni po dobrinah miru in reda.

Demokracija pa ne more izpolniti teh nad in želj. Kajti kljub svojemu evangeliju o enakopravnosti in svobodi vseh

¹⁴ V naslednjem skušam kot zgodovinar podati prognozo o bodoči človeški družbi upoštevajoč sedanjost (ki je seme bodočnosti) in slične razmere v preteklosti. Seveda se čitateljem ni treba strinjati z mojimi nazori.

se izraža v praksi skoraj vedno in povsod le kot ogorčena borba strank in posameznikov za vrhovno oblast, ne pa kot skupno delo vseh za vse. Tako je privedla demokracija čisto države na rob propada, zakar nudi zlasti najnovejša zgodovina Evrope dovolj vzgledov. Trajni notranji mir more dati državi samo krepka, narodu povsem nadrejena državna oblast, ki hoče in more onemogočiti pogubonosne borbe in spore med državljani. Tako je bilo, ko je nastalo na razvalinah rimske republike rimsko cesarstvo in tako je tudi danes. Zato se pojavljajo (poleg drugih vzrokov v sedanjem času — vsaj deloma po vzorcu fašizma — številne diktature kakor n. pr. v Španiji (Primo de Rivera), Portugalski (general Carmona), Litvi (Woldermars), Albaniji (Zogu), Turčiji (Kemal paša), Mehiki (Calles) itd.

Naloga bodočih diktatur bo ista kakor zdaj v Rimu in Moskvi: izločiti vse strankarske in razredne boje, izenačiti vse stanove in jih pozvati k skupnemu delu. V parlamentih bodo zastopani samo posamezni stanovi (delavci, obrtniki, podjetniki, uradniki, prosti poklici itd.), ki bodo nekaj povsem drugega kakor »deželni stanovi« v nekdanjih stanovskih državah. Ti stanovski parlamenti bodo imeli samo pravico se posvetovati in postaviti vrhovni državni oblasti svoje predloge. Odločeval pa bo samo diktator z ozirom na želje in potrebe prebivalstva. Načela demokracije se bodo ohranila tako, da bo zajamčena vsakemu državljanu — v mejah zakonov — svoboda vesti in izražanja misli v besedi, tisku itd. Vpliv komunizma (oz. socializma) pa se bo izražal v izdatni zaščiti proletarcev in gospodarsko šibkejših, v priznanju narodnih manjšin in da se bo znatno omilil današnji čisto pretirani nacionalizem, posebno ker bodo igrala v javnem življenju glavno vlogo gospodarska in kulturna vprašanja.¹⁵ Razlike med monarhijami in republikami, ki jih smatramo danes za tako pomembne, bodo

skoraj popolnoma izginile. Če bo monarh sposoben, bo prevzel vrhovno oblast sam, sicer pa bo ostal knez le po imenu.¹⁶)

S tem je označen samo tip bodoče države. V praksi bodo obstojale med državami kljub enotni osnovi razlike z ozirom na različne gospodarske, narodne, kulturne in druge razmere.

Tako je podan obenem odgovor na vprašanje bodočnosti fašizma: Mussolinijevo delo se bo ohranilo, ker odgovarja potrebam in duhu časa. Še več: fašizem si bo osvojil svet, seveda z že opisanimi bistvenimi izpremembami. V tem obstoji tudi njegov svetovnozgodovinski pomen.

Usoda bodočih držav bo odvisna pred vsem od diktatorjev. Bolj kakor kdaj v zgodovini bodo veljale Platonove besede: »Narodi bodo srečni, če bodo kralji modrijani ali modrijani kralji«. Zgodovina se ponavlja: vračamo se k »prosvitljenemu absolutizmu« v novi in popolnejši obliki.

Zlata doba človeštva pa bo nastala, ko bodo uvideli gospodarji zemlje, da je sreča vsakega naroda (oz. države) odvisna od sreče drugih. Takrat bo prenehalo najstrašnejše prokletstvo zemljanov — vojna, ki je bila doslej čisto, žal, potrebna kot edino skrajno sredstvo za rešitev mednarodnih sporov. Takrat se bodo uresničile pradačne sanje človeškega rodu in hrepene nje neštetihi plemenitihi mož — večni svetovni mir. Tako bomo postali slednjič vsi bratje. Ta vzvišeni smoter more doseči edinole diktatura, nikdar pa sedanja pacifistična stremljenja, mirovna sodišča in razorožitvene konference, ki morejo ustvariti kvečjemu začasno mirovno razpoloženje. Morda se bodo uresničile tako še druge velike ideje: Vseevropa in slednjič združene države sveta.

Da svetovni imperij ni utopija, dokažejo država Aleksandra Velikega, rimski imperij, cesarstvo Karla Velikega in gospostvo Napoleona I., ki so ta cilj že skoraj dosegli, pred vsem pa rimska katoliška cerkev, ta najsijajnejša in najidealnejša svetovna diktatura, ki obstoja že skoraj dve tisočletji v korist vsega človeštva.

¹⁶) Njegova vloga bo prilično ista, kakor vloga Merovingov v francoski državi 687—751, ko so bili dejanski vladarji Karolingi.

¹⁵) Ostale komunistične ideje so zlasti za zapadne evropske države nesprejemljive, ker nasprotujejo kulturni in gospodarski tradiciji in čustvovanju prebivalstva. Kakšen bo razvoj komunizma v Rusiji ni mogoče točno povedati, ker nimamo jasnega vpogleda v tamošnje razmere. Domnevno se bo časoma prilagodila tudi Rusija ostalim državam. Seveda se bodo ohranile tudi komunistične tradicije.

Jugoslovenci smo ponosni, da smo razumeli pravilno duh časa in smernice bodočega družabnega razvoja. Skoraj desetletni pogubonosni strankarski spori v imenu demokracije so omajali temelje države. Zato je naš modri vladar 6. I. 1929 prevzel v lastne roke vso oblast, uredil državo in jo rešil propasti. Z novo ustavo (3. IX. 1931) je pozval tudi narod k sodelovanju, seveda tako, da so bili izločeni vsi boji strank. Tako je upošteval tudi zdrava načela demokracije in omogočil nadaljnji mirni razvoj države. Dane okoliščnosti so povzročile posamezne pogoje, ki so neizogibne. Saj je naša država še mlada in saj je nastala iz delov, ki niso tvorili nikdar celote (doba rimskega cesarstva seveda ne pride v poštev) in ki so bili pod najrazličnejšimi kulturnimi

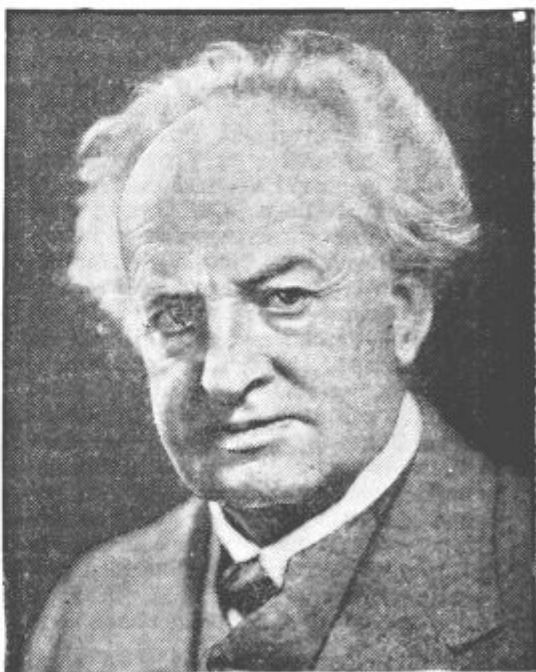
in političnimi vplivi. Toda vse te težave bomo lahko premagali, če se zavedamo, da smo na pravi poti in če hočemo resno služiti domovini. Učimo pa se tudi od drugih narodov. V mnogih ozirih sta nam lahko vzor Mussolini in sodobna Italija.

Epilog uredništva: G. avtor članke »Mussolini in sodobna Italija« je skušal kot zgodovinar podati povsem objektivno sliko Mussolinija in njegovega dela, pri čemer se je opiral pred vsem na njegove lastne izjave. Ob zaključku pravi g. avtor sam, da prepušča čitateljem svobodno raziranje glede bodočega razvoja. K tej njegovi pripombi dostavljamo le nekaj avtoritativnih besed iz izjave predsednika T. G. Masaryka, ki jo je podal v oktobru publicistu P. Berendu. Masaryk sodi o komunizmu: »Ne verujem, da se bliža Evropa boljševiškem režimu« in o fašizmu: »Fašizem smatram za minljiv pojav naše prehodne dobe.«

Sedemdesetletnica Gerharta Hauptmanna

Dne 15. novembra je doživel 70 let eden največjih književnikov sodobne Nemčije — Gerhart Hauptmann. V težki politični zmedbi nemškega naroda, v dramatsko napetem valovanju k skrajnostim nadutega imperializma in mednarodnega komunizma je Gerhart Hauptmann eden izmed onih vodilnih nemških intelektualcev, ki združuje v svoji osebnosti in delu tradicionalne vrednote nemške kulture z narodno zmrnostjo in z duhom socialne pravičnosti. Hauptmann štejejo po pravici med zakonitega naslednika in nositelja po Lessingu in Goetheju utemeljene duhovne Nemčije, ki ne misli samo na se, marveč na vso Evropo in vse človeštvo.

Gerhart Hauptmann se je rodil 15. novembra 1862 v krčmarski rodbini, bivajoči v kopališču Obersalzburg (šlezija). Za mladih let je studiral na vseučilišču naravoslovne vede, bil je učenec Ernesta Haeckla v Jeni in se je poleg znanosti bavil tudi s slikarstvom. Kakor nekoč na Goetheja, je tudi na mladega Hauptmanna močno vplivalo daljše bivanje v Italiji. V slikarstvu pa ni imel posebnega uspeha, zato se je kmalu lotil peresa in pričel pisati drame. Prva njegova drama se imenuje »Vor Sonnenaufgang« (Pred sončnim vzhodom). Naj takoj omenimo, da je na pragu sedemdesetletnice zaključil svoje dramatsko delo z dramo »Vor Sonnenuntergang« (Pred sončnim zahodom). Prva drama je izšla l. 1889, druga — verjetno poslednja — l. 1931. Vmes leži več kot 40 let dramatskega, pesniškega in pripovednega ustvarjanja.

GERHART HAUPTMANN

Mladi Hauptmann obravnava v svoji prvi drami življenjsko okolje in konflikte na šlezki vasi. Alkohol, prešustvo, pohlep po denarju in moči so gonilne sile vsega dejanja in nehanja. Stari Hauptmann se bavi s človekom poedincem, z osebno dramo starca, ki po goethejevsko občuti svo-

jo »drugo puberteto«, ljubezen do mlade ženske. Mladega človeka zanima svet kot celota, človeštvo, družba, narod; starcu ostaja samo še problem poedinca, ki gre neizprosno svoji usodi naproti.

Tudi nadaljnje drame mladega Hauptmanna prevevajo socialne tendence, ki so ležale tesno v tistem času (in ki jih danes — po Zolaju, Tolstem, Hauptmannu — predstavljajo kot novotarije). L. 1890. je dovršil dramo »Friedensfest« in »Einsamen Menschen«, l. 1892. pa je ugledala beli dan ena najsilnejših Hauptmannovih dram »Die Weber« (Tkalci). To je pretresljiva slika iz življenja šleskih delavcev, drama vsega stanu, celih rodov; prepričevalen protest zoper nečloveško življenje in presunljiv krik po socialni pravičnosti. Krik, ki je prav toliko človeški kolikor je »socialističen«.

»Tkalcem«, katerih uspeh presega uspeh vsega dotedanjega in z malimi izjemami tudi poznejšega Hauptmannovega dela, so se pridružili še nekateri bolj ali manj značilni dramatski komadi (»Kollege Crampton«, »Biberpelz«, »Hanneles Himmelfahrt«, »Florian Geyer«, »Die versunkene Glocke«, »Fuhrmann Henschel«, »Roter Hahn«, »Armer Heinrich«, »Rose Bernd«, »Elga«, »Und Pipa tanzt«, »Griselda«, »Die Jungfern vom Bischofsberg« in druge). V tem času je Gerhart Hauptmann prebil precejšnji razvoj, da, doživljal preobrat. Zakaj od »Bobrovega kožuha« do »Haničine poti v nebesa« ni velike časovne razdalje, a je tem večja razdalja v dramatičnem človeškem

naziranju in čuvstvovanju. »Bobrov kožuha« — močna drama o tatovih — je še ves vprav sirovo naturalističen, med tem ko je drama »Haničina pot v nebesa« polna nežne poezije in skoraj romantične sanjivosti ki je v jarkem kontrastu z ostalim Hauptmannovim delom. Tudi druge poznejše drame in komedije kažejo avtorjevo razdvojenost in kolebanje, njegov notranji boj med realističnim in romantičnim načelom. Nasprotniki so mu to močno zamerali in zavpili o Hauptmannovem »eklekticismu«.

Gerhart Hauptmann je spisal tudi več romanov in povesti (»Der Narr in Christo Emanuel Quint« i. dr.) in nedavno izvrstni ep »Til Ulenspiegel«, ki je eno najznamenitejših pesniških del povojne Nemčije. Hauptmann se je že za mladih let poskusil z epiko: v omenjeni pesnitvi se je kot starec, na višku svojega dramatskega uspeha, mogočno razpel in pokazal v svojem epu vse svoje bogato življenjsko izkustvo in do klasične umerjenosti dozorelo miselnost.

Letos je dobil Gerhart Hauptmann najvišjo nemško književno odlikovanje: Goethejevo nagrado mesta Frankfurta. Njegovo 70-letnico proslavlja vsa zmerna Nemčija, pred čim se klanjajo vsi, ki so v tem narodu »dobre volje«. Znanec našega gledališkega občinstva (vse Hauptmannove boljše drame so igrali v slovenskem jeziku v Ljubljani, Trstu, Mariboru in drugod) bodi pozdravljen tudi z naših strani!

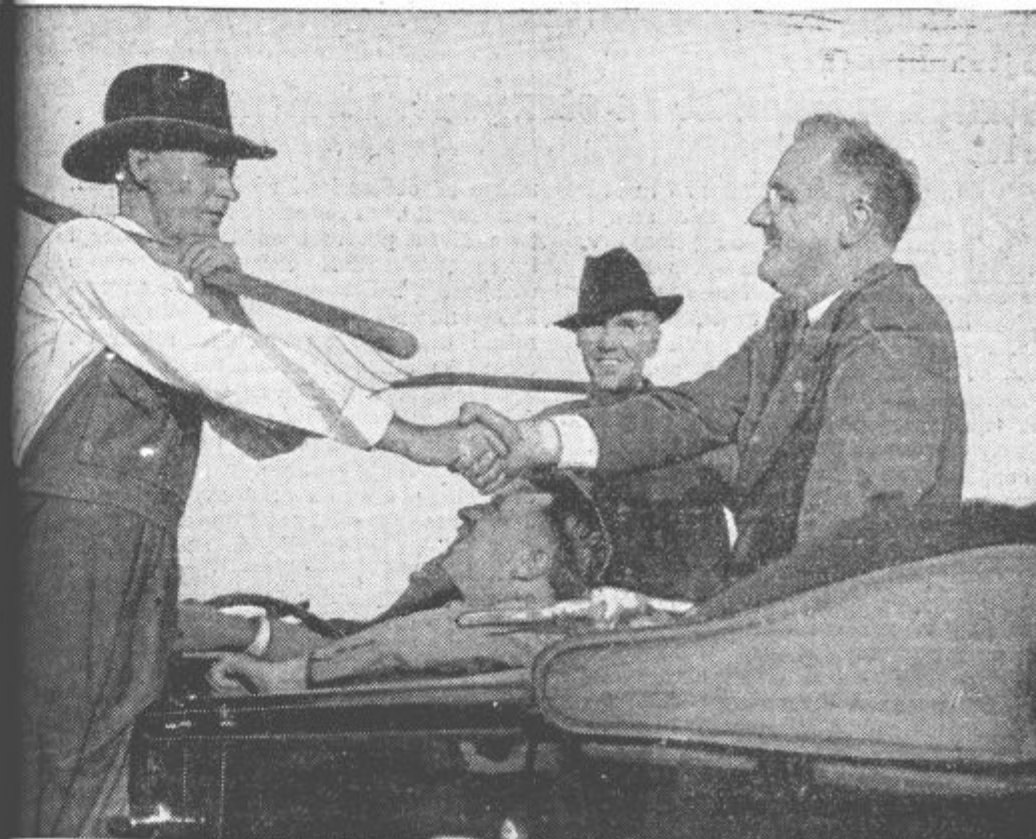
—o.

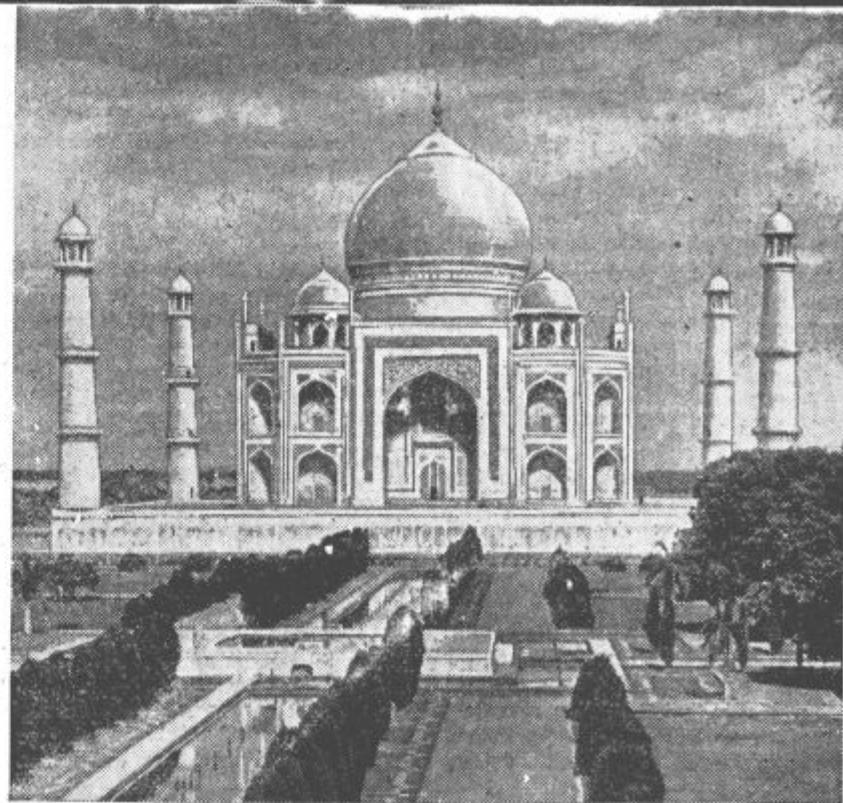
»Lov na zajce«

V gornji vrsti (levo): Novi državni predsednik ameriških Zedinjenih držav s svojo družino (od leve proti desni): gospa Roosevelt, predsednik Roosevelt, njegova snaha, njena mati Cushing, Henry Cushing in sin James Roosevelt. Na tleh sedi gđ. Barbara Cushing. — (Desno): Predsednik Roosevelt in farmer.

Podaj levo: Lov na jelene na No-
vem Zelandu. —
Desno: Krasni
mavzolej v Indiji.
Taj Mahal (bela
kamenjina) v Agri,
kjer je pokopan
veliki mogul Šah
Jahan s svojo
soprogo. Stavba je
bila dovršena v 16.
stoletju in je še
danes ohranjena v
svoj prvotni le-
soti.

Vojteh Lindtner

Strupi v mušnici in strupenem kukmaku

(Nadaljevanje)

Karakteristika toksinov tu ni mogoča. Nekateri kot strupi praktično sploh ne pridejo v poštev, ker jih že samo kuhanje uniči. Veliko bolj bo čitatelje zanimalo, kako je dobila mušnica svoje ime. Prej ko ljudje še niso imeli muholovk, so opazili, da je mušnica naravna muholovka. Potrese se s sladkorjem kot vaba in se segreva, da se pospeši izparivanje neznane bežne substance, ki napne muho. Posušena iz razumljivega vzroka ne deluje več nanje, njen strup pa je ljudem opasen. V oddaljenih krajih severne Sibirije (Kamčatka), kjer prebivalci še niso poznali alkoholnih pijač, so pripravljali iz mušnice opojno pijačo in jo rabili za poskočne mistične plesje. Tudi to zastrupljenje je bilo seveda brez smrtnih posledic. Dotična substanca se celo nespremenjena nabira v mehurju in more ponovno zastrupiti drugega. Muskarin je v vodi topljiv, med tem ko so druge strupene substance šele v alkoholu, etru in drugih tekočinah.

Le muskarin je od gobjih strupov končnoveljavno poznan. Njega umetno pridobivanje je izpodrinilo ono iz mušnic. Vpliva na živce različnih organov. Srce, črevo, žleze slinovke, solznice, znojnice, žolč, pankreas in živci, ki po mišicah oživijo zenico, so organi, ki jih hote ne moremo upravljati. Dražljajev ne dobe od nadrejenih centrov nego od podrejenih in so kolikor toliko avtonomni. Ta del živčnega sistema imenujemo avtonomni živčni sistem. V živčnem omrežju so naštetni organi mesta, kjer se živci končavajo s prenosom dražljaja na gladke mišice teh organov (izvzemši seveda srce, ki ima progaste mišice). Muskarin deluje na končnice (Endapparaten) avtonomnega (v širšem smislu) živčnega sistema. Najvažnejše je delovanje na srce po nekem avtonomnem živcu, ki ob normalnih prilikah po svoji funkciji nadzira delovanje srčnih mišic. Muskarin draži ta živec, ki reagira s tem, da zadržuje v kretanju srčne mišice. Utripanje srca zato pojema, obtok krvi po žilah se manjša, na površini telesa skoraj preneha. Modra kri, ki bi se morala od tu odvajati, zastane, ter je posledica tako zvana cianoza, pomodritev delov, nor-

malno od obilice krvi rdečih, n. pr. lica, ustnice itd. Prekomerno razdraženje tega živca povzroči smrt, ki nastopi lahko tudi zaradi zadušitve. Dihanje omogočajo mišice prsnega koša in trebušne mrene, njih mišice dobivajo ritmične dražljaje po živčnih progah od centra za dihanje, v katerem nastanejo avtomatsko. Na delovanje tega centra deluje muskarin pojemajoče.

Zadušitev pride lahko tudi od premaknitve finih bronhiol v pljučah. Tudi mišice prebavnih organov, želodca in črev trpe po zastrupljenju od muskarina. V zadevnih živcih se vzbujajo kratki, hitro si sledeči dražljaji, ki spremene sicer mirno gibanje teh organov v tetanične kontrakcije — želodčne in črevesne krče, kojih posledica je povračanje in driska. Končno deluje muskarin na že zgoraj omenjene žleze, saj obvlada avtonomno živčevje tudi sekrecijo (izločavanje) žlez celega telesa, kakor tudi kemično delo v jetrih in filtracijo krvi v obistih. Do gladkega mišičja žlez vodijo končnice avtonomnega živčnega omrežja, v katerih povzroča muskarin dražljaj, ki odgovarjajo nanj mišice žlez po svojih funkcijah. V ustih se neprestano nabira slina (salivacija), oči se solze, znojnice izcejaajo znoj, želodec, žolč, pankreas izlivaajo vsebino iz svojih žlez (hipersekreција). Izčrpane žleze izločajo nazadnje samo vodo, ki se odtegaava seveda telesu, ki to pomanjkanje hudo občuti. V očeh so razdražene mišice, ki ožijo zenico. Tudi prilagoditev leče na daljne in bližnje predmete preneha. Da je toliko raznovrstnih organov podvrženih učinkovanju muskarina, je vzrok v tem, ker pošilja svoje veje do teh en sam živec (nervus vagus) avtonomnega, (bolje parasimpatičnega, ker ne izhaja iz hrbtne mozga in je brez ganglijev) živčnega sistema. Pod učinkom muskarina je treba torej razumeti celotnost opisanih sprememb v funkcijah zadevnih organov; spremembe pa so kemičnega značaja.

Zastrupljenje z mušnico jasno kaže delstvovanje muskarina, ki je v njej. Povračanje, tudi dvajset do tridesetkrat zapovrstjo (tako zvano hidroajantno povračanje), že samo na sebi ogražaa življenje, ker odtegaava telesu vodo;

zato bolniki tako željno segajo po pijaci. Povračanje spravlja salivacija in cijanoza. Driska ima intenziteto azijske kolere. Že imenovani toksin mušnice vpliva na možgane, kar priča močna ekscitacija (spodbadanje) ekstremitet, furibundni (besni) delirij, pijanost in slično.

Na podlagi vsestranskega upoznavanja muskarina je bilo mogoče ločiti tudi simptome (znake) pri zastrupljenju s strupenim kukmakom v dve formi po tem, v katerih organih, črevesju (enteron) ali v možganih in hrbtnem mozgu stopajo motnje bolj v ospredje. Razumeti je treba ločitev dveh oblik, enteretične in živčne tako, da nastopa oboje istočasno. Težjega značaja je seveda živčna, ki pa nastopa zelo milo tudi pri enteretični obliki.

a) Enteretična oblika zastrupljenja. Bolečinam v želodcu sledi povračanje in kmalu na to diareja. Bolnik je pri polni zavesti, je pa upadel in cijanotičen. Mišice v nogah bole, krčijo se in včasih v tem položaju ostanejo. Temperatura je pod normalo. Utrip je sprva pospešen, ko pa preneha povračanje in salivacija, ki tira do pljuvanja in v grlu draženje do izkašljanja, postane slabši, tako da na slabosti srca (srčne paralize) bolnik ob nezavesti lahko umre. Tretjega dne se jetra povečavajo in so na pritisk zelo občutljiva; zlatenica ne nastopa. Četrtega dne črevo že lahko sprejema; jetra se manjšajo in zdravje se vrača. V literaturi pa je poznan edin primer smrti po tridesetih dneh. Kaj se je takrat dogajalo in pod kakšnimi okolnostmi, so vprašanja, ki itak problem strupov le še bolj zamotavajo.

b) Živčna oblika zastrupljenja. Tej so bolj podvrženi otroci zaradi še mladostnega ustrojstva živčnega tkiva. Predznaki so isti, toda že prvega dne nastopajo krči tetaničnega značaja po celim telesu — znaki delovanja strupov v hrbtenjači. Smrt nastopa zaradi zadušitve. Tudi tu so opisani simptomi cerebralni, ker zadeva razkrojno delovanje možgane in hrbtni mozeg in ne samo avtonomnega živčevja.

Inkubacijska doba za mušnico je četrtr ure (Holste), drugi pa navajajo 3 do 6 ur, pa tudi 12 do 16, za strupeni kukmak pa je že dolgo znano, 10 do 12 ur po zaužitju. Obdukcija trupla ne kaže za mušnico prav nikakih pomembnih sprememb v organih, za strupeni kukmak pa je značilno in očitno nabi-

ranje masti v jetrih (v razmerju z normalno količino kot 1 : 7), kar je samo še slučaj pri zastrupljenju s fosforjem. Druge spremembe nas tu ne zanimajo. Preostane le še vprašanje zdravljenja.

Poznan je atropin, ki v vseh pogledih deluje baš nasprotno od muskarina: otopi srčno živčevje, draži center za dihanje, žleze v ustih, vratu, koži itd. ne izločajo, zenica se širi. Pri zastrupljenjih, ki kažejo izrazite znake muskarinovega delovanja, je atropin dasi hud strup pravilno odmerjen, uspešno zdravilo; seveda v rokah zdravnika. Pri fizioloških poskusih na prej atropinizirano srce muskarin ne deluje. V praksi muskarin ne more biti protisredstvo za zastrupljenje z atropinom.

Proti zastrupljenju s strupenim kukmakom je zdravljenje še različno. Obstoja metoda (Blank), ki v bistvu vrača organizmu izgubljeno in potrebno vodo, z vbrizgavanjem grozdnega sladkorja v žile. Baje sredstva za okrepljenje srca ter za povračanje in odvajanje ne pomagajo ter so celo pod okoliščinami nevarna. Priporočljiva je hrana brez beljakovin. Mleko ne more pomagati, ker strupi niso kisline. Bolnikom se priporoča popoln mir.

Ves problem o strupih, nanašajočih se na gobe, se vrtil ob robu treh ved: botanike, kemije in medicine. Vsa odkritja so našla zatočišče v farmakoloških časopisih, kjer so raztresena po letnikih, ki segajo še v prejšnje stoletje. Edina knjiga, v kateri je zbran ta material, ima naslov: Zellner, Chemie der höheren Pilze, ali ie — iz leta 1907. Razdobje do leta 1925 pa izčrpno spopolnjuje: Faust, Pilzgifte in Handbuch der Experimentellen Pharmakologie, ki že obravnava kot predmet samo strupe, nanašajoče se na gobe. V srbskem jeziku: dr. Holste, Osnovi toksikologije, Beograd 1930.

Kakor vidimo, se ob robu različnih ved ustanavljajo nove discipline. Danes obrača praktična mikologija pažnjo na one skupinice gob z minimalnimi razlikami, med katerimi se skrivajo strupene. Preda jih kemiku v nadi, da najde razliko, kadar vsak opis odpove, medicince pa naj razsodi, da li gre za strup ali ne.

Popravi: Na str. 518 se mora glasiti zadnji stavek: Po večini pa je vsem gobam skupna neka snov (cholin), sličnim nekim fosfor vsebujočim mastem, iz katere po oksidaciji nastane strup muskarin.

Dr. Božo Škerlj

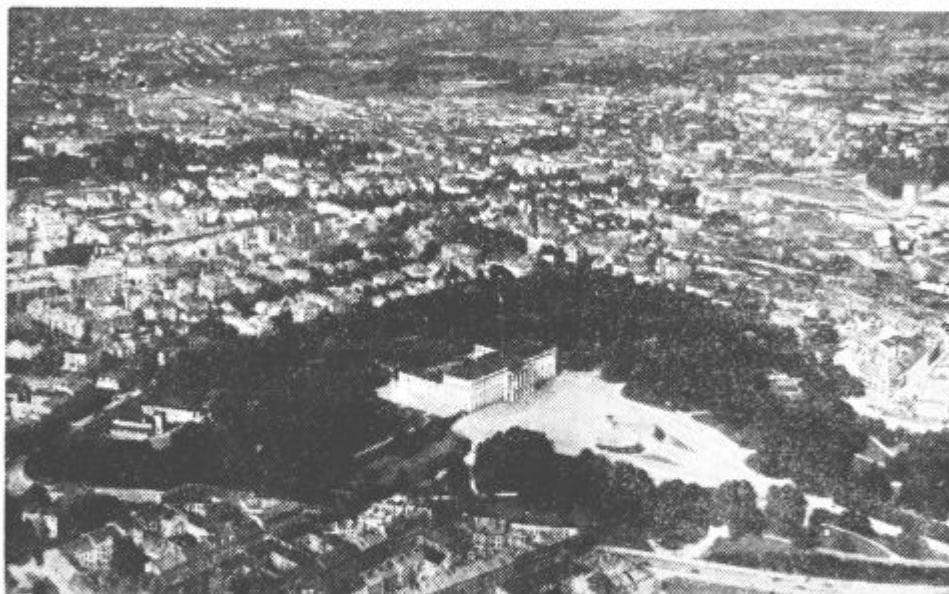
Holmenkollen – Akershus – Sjomannskolen

Kraljevigrad – Frognerstet – Spodnječeljustikito –
Stortinget – Akershusin Piperviken – Ekeberg – Bygdøy

Sama tuja imena, kaj?
Holmenkollen je že nekoli-
ko znan. To je za smučarje
vsega sveta pojem, ne le ime.
Tu je vendar znamenita skakalnica,
kjer se je udeleževal še pred nekaj leti
norveški prestolonaslednik mednarod-
nih tekem.

to, da se pride tako hitro ven. S tem
sem vam mesto precej označil. Ne, to
je pretirano. Tako grdo res ni. Ampak
svoje lepote taji.

Stopimo zdaj z gradu v podzemlje,
kjer sedemo na Holmenkolban. Na po-
staji, je hladno kakor v kleti. Zmerom
više se vije železnica v ostrih ovinkih,

Kraljevi grad v OSLU

Ker smo že pri prestolonasledniku
Olafu, začnimo kar s kraljevim gradom.
Prav za prav je dolgočasen, obdan pa
je z lepim parkom. Leži sredi mesta na
griču in ima krasen razgled čez glav-
ni del mesta in Oslofjorda. Grad straži
en sam vojak, ki koraka v strogem po-
zoru pred vhodom. Tam nekje med dre-
vesi je skrita stražnica. Uniforma je
tudi tu (kakor na Danskem) precej
fantastična.

Ispred gradu imaš krasen razgled na
glavno cesto, Karl Johansgate. Na levi
univerza in nekaj hotelov, na desni
park in narodno gledališče, v ozadju pa
stortinget. Še domači pravijo, da ima
Oslo prav za prav eno samo cesto: Karl
Johansgate. Ker so Norvežani vobče
precej odkritosrčni in imajo dovolj hu-
morja, pravijo, da je najlepše na Oslu

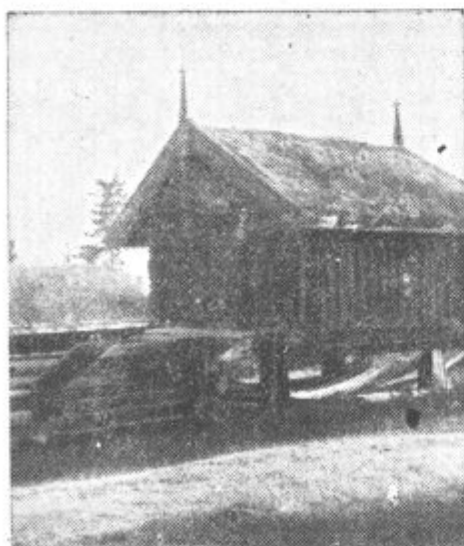
mimo vil, lesenih in zidanih, skozi par-
ke in gozdove. Kmalu se ti odpre po-
gled na levi: Oslo ob Oslofjordu. Že-
leznica se vije naprej ob pobočju. Zdaj
pogledate lahko malo v notranjost de-
žele: globoko spodaj jezera, gozdovi,
polja in kmečke hiše.

Na končni postaji zapustite širok raz-
gledni voz in ste v nekaj minutah pri
velikem Frognerstetju. Stavba je
zgrajena iz lesa, v starem »zmajskem«
slogu. Tam je mali šumski muzej, kjer
hranijo tudi Amundsenove smuči, s ka-
terimi je dosegel južni tečaj. V glav-
nem pa je Frognerstet velika restav-
racija z nebeškim razgledom na mesto.
Okoli glavne stavbe so postavili par
originalnih pastirskih koč iz raznih do-
lin. Okrašene so z rogovjem severnega
jelenja. Krasno rezljane. Pod njimi pa

Razgled iznad postaje HOLMENKOLLEN na OSLO in OSLOFJORD

so spravljene ogromne čeljusti kitov. Taka čeljust je lahko skoraj tako dolga kakor kočja sama. Da to ni lovska latinščina, vam dokazuje fotografija. Ako se vračate s Frognersterja čez Voksenkollen, imate najlepše razglede. Končno pridete tako tudi k znameniti skakalnici. Začudil sem se, ko sem spoznal, da tu ni izrabljen posebno ugoden teren, temveč da je skakalnica ogromno leseno ogrodje. Pod njo je jezero, preko katerega gre pozimi iztek skakačev.

SETER na HOLMENKOLLENU
(Pod njim spodnje čeljusti kitov)

Kakor rečeno, na tej skakalnici in pri smuških tekmah sploh je sodeloval tudi prestolonaslednik Olaf, ki je vobče priljubljen in popularen. Tudi kralj Haakon VII., je jako popularen. Nič ne dé, da je brat danskega kralja, zdaj je Norvežan. Njegova demokratičnost ga je naredila jako priljubljenega. Svojega sina Olafa je pošiljal v ljudsko šolo. Tudi gimnazijske klopi so trgale hlače njemu kakor drugim. Maturo je delal z vsem svojim razredom in na univerzi je bil tovariš ali pa »gos, pod kolega« med drugimi. Tako imata danes kralj Haakon VII. kakor tudi prestolonaslednik Olaf zagotovljeno ljubezen svojih nacionalno socialističnih — recimo — sodržavljanov.

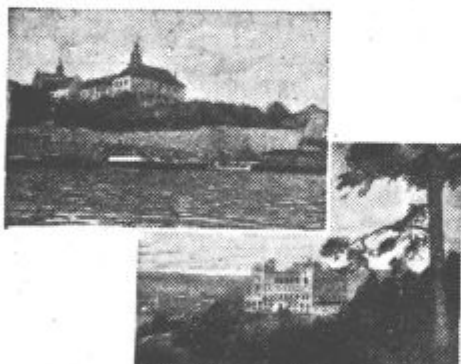
Prav za prav smo naredili precejšen skok od Holmenkollena v kraljevi grad sredi mesta. Pa vendar kar ostanimo dol. Oglejmo si še nekoliko mest. Čisto zanimiva (a ne lepa) palača je Stortinget, norveški parlament. V resnici so vse javne palače, grad, univerza, parlament, vladna palača, ministrstva i. dr. sila hladne in trezne stavbe. Prav tako trezni so norveški spomeniki.

Poglejmo si n. pr. glavno pokopališče z njegovimi naravnimi visokimi kamni, ki jim pravijo tu »bauta« (izgovori nekako: bauta!, če moreš). Tu ležita tudi Ibsen in Bjørnson. Oba groba sta lepa, zlasti Ibsenov: v visokem črnem kamnu je vklesano le kladvo v spomin na njegovo pesem o kladvu. Im-

pozanten je Bjørnsonov grob. Najpreprostejši je grob skladatelja norveške himne, Nordraaka; nič drugega nego velika skala iz rdeče hribine, podprta z večjimi kamni. Prav lepo je to pokopališče, kjer so pustili drevesa neposekana in se lahko sprehajate kakor po gozdu. Hladne so stavbe in hladni so ti spomeniki; vendar diha vse to tisočletno kulturo in spoštovanje do svojih ljudi in prednikov. Nekaj nam ne čisto razumljivega je v tem.

Blizu tega pokopališča je najstarejša cerkev v Oslu, Gomle Akers Kirke; čedna preprosta stavba, menda iz 13. stoletja.

Malo višje se začne lep park, St. Hanshaugen, ki obdaja vodni rezervoar mesta. Tudi odtod je lep razgled čez mesto; seveda ne vidite toliko krasne okolice, a Oslo vidite še bolje. In spet morate občudovati izredno lego mesta.

Zgoraj: AKERSHUS in del pristanišča Piperviken.

Spodaj: SJØMANNSKOLEN

Doli pri morju, med obema pristaniščema, kraljuje stara trdnjava Akershus. Danes imajo tam neka skladišča in vojaško stražo, ki vas ne moti pri vstopu čez grajski most. Odtod, kjer je polno intimnih kotičkov, je najlepši razgled na luko, zlasti pa na pristanišče Piperviken. Odtod morete opazovati velike prekoceanske ladje, angleške, francoske, nemške — seveda tudi skandinavske. Tam stoji ogromna ladja iz Hamburga, pred njo mala parna jahta kakega ameriškega bogataša. Tu odhaja velika francoska ladja, ki ima mednarodno zmes na svoji palubi; obraze vseh barv, oči in lase vseh odtenkov, tam prihaja velika norveška ladja. In nad vsem tem igra hidroplanov. V lo-

kalnem pristanišču je stalno polno ljudi, zlasti mali parni brodi prevažajo ljudi na otok Hovedøy in polotok Bygdøy in tja do Skillebek, najlepšega dela mesta s krasnim Frognerparkom. Tukaj je mestni muzej, v ozadju pa zidajo Vigelandov muzej in Vigelandov krasni spomenik, ki bo lepo zaključil razgled iz Frognerparka proti Holmenkollenu.

Poglejmo še na drugo stran! Lep voz električne Ekebergban nas sprejme na Stor torve (Veliki trg). Peljemo se skozi najstarejši del mesta, skozi stari Oslo. Tu stanujejo danes le bolj revni ljudje in tu je delavska četrt. Kmalu se cesta vzpenja ob Ekebergu. S postaje Sjømanskolen je krasen razgled na luko. Tako blizu mesta in z višine morda 150 m najdete redkokje tako lep razgled — morda le Split z Marjana. V restavraciji Ekeberg se dobi najdražji in najslabši sladoled — ta nas je ozdravil za dobre štiri tedne od nadaljnjih slasti po sladoledu, vsaj v kavarnah. Sicer pa dobite povsod na ulici izborno zmrznjeno smetano (fløteiskrem).

Toda peljimo se dalje. Kmalu smo spet na platóju sredi vrtov in vil. S končne postaje gremo doli proti morju v lepi Nordstrand. Ime zmeša geografske pojme, ker kraj Nordstrand leži na vzhodni strani fjorda in južno od Osla. Pa nič zato; lepo je tam. Ob razgledu po Bundefjordu, južnovzhodnem odcepku Oslofjorda, pozabimo napačno ime kraja. S ceste vidite lepo porasle otoke, mali lokalni parniki, motorni čolni, jadrnice in čolni požive sliko. Mimo živahnih kopališč pridete k najdražjemu mostu, kjer stane prehod na otok in nazaj za osebo 50 øre. Na otoku so začeli graditi vile, seveda iz lesa, kakor tukaj sploh. Tudi tu najdete ogromne spodnje čeljusti kitov. Bog vé, čemu jih imajo?

Mimo Graesholmena, letalskega pristanišča za promet z jugom, pridete počasi nazaj v Oslo. Mimo starih ladij h glavnemu pristanišču za tuje velike ladje.

Nasproti Oslu leži polotok Nesodden. Tudi tam imajo imovitejši meščani svoje poletne rezidence, privatna kopališča in — mur. Bili smo včas pri nekem veletrgovcu, ki si je okoli svoje vile ustvaril zanimiv botanični vrt najrazličnejših, zlasti gorskih rastlin z Ustao-set, z Dovrefjella, Jotunheimen itd. Mož ima velik smisel za botaniko in vam z veseljem razkazuje svoje drage

mu rastline. Pod vrtom je kopalna uta in privatno pristanišče za motorni čoln in še nekaj navadnih sportnih čolnov. Takole s 50 km na uro v »motorki« prepeljati se od tod v Oslo je poseben užitek. Če čoln skače preko valov, prehiteva ladje, če vodna pena šumi in

OTOKI PRED NORDSTRANDOM

škropi okoli vas — o, to je nebeški občutek! Žal, da pot v Oslo ni daljša, le kakih 15 do 16 km.

Bygdøy! To je pojem zase: tu ima kralj svoj poletni gradič, tu je muzej kmečkih dvorov in setrov in »stavkirke« (lesene starodavne cerkve), tu so spravljene vikinške ladje, tu stanujejo najbogatejši meščani, tu so tri kopališča — Bygdøy, ta majhen polotok tik Osla, to je park svoje vrste.

Mestno kopališče ni posebno čisto. Toda bolj na jugu je prosto kopališče. Tam je lepša plaža in več ljudi. V nedeljo tu mrgoli kopalcev, mali parniki in avtobusi jih dovažajo sem in jih po-

poldne spet spravijo nazaj v mesto. Tu slišite harmonike, petje, godbe. Vse je veselo in vsak se nevezano zabava po svoje.

Muzej (Folkemuseet) je treba videti. Tu spoznate, kako Norvežani časte tradicije. S kakim trdom, vremo in ljubeznijo si grade ta muzej! Dvori in setri z vseh dolin; stara posvetovalnica, kjer je napis nad vrati še v runah; vsak dvor po svoje urejen v slogu; in pazniki, moškega in ženskega spola, v nošah. Tu vidite, kako bogata je norveška ornamentika, kako krasno so rezljani uporabni predmeti, kako pestre so barve narodnih motivov, ki so me živo spominjali naših, zlasti črnogorskih in dalmatinskih.

Poleg teh hišic, ki stoje vsaka v svoji okolici prosto v naravi, je tu še pomorski muzej, kjer vidite spomine na Nansena in Amundsen. Tu je spravljen tudi bencinski tank zadnjega letala, s katerim je Amundsen letel na pomoč svojemu nekdanjemu tovarišu, s katerim se ni bil v dobrem razšel; a zdaj je bil v stiski na ledni plošči. Amundsen je poznal tak položaj in ni okleval: bencinski tank — edina relikvija...

V tem muzeju je tudi spomenik ribištvu, temu stebru Norveške. V drugi hiši pa so spravljene meščanske sobe in narodne noše; tudi Ibsenova delavna soba je tu našla svoj prostor.

Tu, v muzeju živi duh stare in polpretekle Norveške.

Gospodu Ph. Lebesgueu

ob njegovi 63 letnici 26. nov. 1932

*Tvoj duh potonil v mrak je zgodovine,
razkrivajoč človeštva prapočetke,
pogreznil se v srca je zagonetke,
da osvetli skrivnosti rodovine.*

*Tvoj duh je letal v zvezdne daljine,
da zasledi vesoljnosti zametke
in — čudo žilavosti, vneme redke —
z misterijev odgrinjal je haljine.*

*O kmet-poet, Modricam verni svat!
V svetišču njih na čistem žrtveniku
poklonil si jim često snopec zlat.*

*S premnogim rodom si v tak ozkem stiku,
da slednjega umeš v njega jeziku,
ko kliče: Keltski bard, naš dragi brat!*

A. D.

(Glej A. Debeljak: Philéas Lebesgue, francoski kmet in pesnik — Zis, knjiga 3, str. 242 in Philéas Lebesgue, šestdesetletnik — Zis knjiga 6, str. 564.)

Leteče kače

Na indoavstralskem otočju so znane tri vrste kač, ki se mečejo z drevja na tla, ne da bi se pobile. Ob trupu imajo nekakšne plavutim podobne izrastke, ki so prejkone namenjene kot organi za plezanje, ki pa služijo kačam tudi za padala. H. Hedinger je našel zdaj na avstralskem otočju še neko novo vrsto leteče kače, ki se z drevja, na katerem prebiva včasih do 20 metrov visoko, nikoli ne spušča drugače kakor leta. Sicer v nobenem teh primerov ne more biti govora o pravem letenju, zanimivo pa je ugotoviti, da so med drugimi na drevju prebivajočimi živalmi tudi nekatere vrste kač, ki poskušale zavojevati si ozračje.

K sliki na ovitku

»Dele s čašo«, delo holandskega mojstra J. Vermeera van Delft, čigar 300 letnice rojstva se je te dni spominjal kulturni svet. (Glej Zis, tekoča knjiga str. 526).

Vsevedno nihaló

Francoska revija »Je sais tout« je poročala o novem načinu razpoznavanja bolezni, ki ga je odkril francoski zdravnik dr. Abel Martin. Po tem načinu ni potrebna nobena dosedanjih diagnostičnih metod, niti merjenje temperature, niti perkusija ali avskultacija, kaj šele röntgeniziranje. Za določitev vrste bolezni, ognjišča in za izbero zdravljenja zadostuje preprosto nihalce.

Diagnostično nihalce je sestavljeno iz uteži, ki visi z drobne palčice na kratki niti. Po načinu, kako to nihalce niha v zdravnikovih rokah, se razkrijejo veščaku vse značilnosti bolezni in iz tega sklepa tudi na način zdravljenja.

Naj sledi primer iz prakse dr. Martina. Zdravnika pokličejo k bolnemu konju. V eno roko prime nihalce, ki se začne takoj sukati v krogu, z drugo pa tiplje žival po bolnem delu. Ko pride z roko v bližino trebuha, kjer leži debelo črevo, se kroženje nihalca spremeni v enostavno nihanje. Ko primakne nihalce blizu tega mesta, niha še kar naprej, kar j po sodbi dr. Martina nesporno znamenje, da gre za obolenje črevesja. Ko je ognjišče bolezni tako dognano, vzame zdravnik v prosto roko razna zdravila, ki bi utegnili pri tej bolezni pomagati in spet opazuje nihalce. Ko prime v roko najprimernejše zdravilo, začne nihalce iznova krožiti. To zdravilo je po mnenju dr. Martina v tem primeru najboljšo in to se tudi začne dajati živali.

Cela reč zveni precej po šali, toda ker je medicinska fakulteta v Parizu izrekla metodi dr. Martina svoje visoko priznanje, je vzlic temu vredno seznaniti se z njo nekoliko pogloblje.

Dr. Martin sam imenuje svojo metodo radiostezijo in sodi, da so vsi deli telesa in vsi organi nekakšni sklenjeni, morda električni nihalni krogi, ki po še neznanih zakonih izžarjajo energijo. Če je organizem zdrav, potem vlada v tem nihanju neko ravnovesje. Ko pa telo zbolí, se ravnovesje poruši in zdaj je nihaljoča energija po še nerazjasnjenih zakonih v stanju vplivati tudi na mehanično nihalce.

Martinovo nihalce sestoji iz uteži, niti in palčice. Utež je kos lesa, nit je iz konoplje, palčica pa leseno vretenca. Lahko se pa nihalce sestavi tudi iz drugih snovi in za silo služi celo ura na verižici. Važno pa je, da se dolžina nihalca tako odmeri, da nihanje lahko preide v kroženje in obratno. Zato ovije dr. Martin nit nekajkrat okrog vretenca, tako da je dolžina nihalca nekako 10 do 15 cm.

Preden je mogoče s tem nihalom praktično delati, je potrebna daljša vaja. Dr. Martin svetuje, naj se začne takole: Palčica se prime s palcem in kazalcem in primakne utež k poljubnemu viru žarkov, n. pr. k prižgani električni žarnici. Če je dolžina pravilna, začne nihalce krožiti samo

od sebe, priporočljivo pa je, da se mu spočetka malo pomaga. Če se potem nihalce odmakne od svetilke, preide kroženje spet v enostavno nihanje, kroženje se pa ponovi, ako se iztegne prosta roka proti svetilki, ker učinkuje roka kakor antena. Poskus se ne posreči zmerom kar prvokrat. Treba je č tako dolgo poskušati, dokler se ne pokažejo opisani pojavi.

Naslednje vaje se poskušajo že pri bolnih živalih. Spet se drži nihalce v eni roki, druga se pa uporablja kakor antena in se približuje posameznim delom telesa. Dokler je roka v bližini zdravih organov nihalce kroži, v bližini bolnega mesta pa začne

takoj nihati. Če se zdaj roka v tem okolju premika v vodoravni smeri, začne v neki določeni oddaljenosti nihalce spet krožiti. Ta oddaljenost je enaka globini, v kateri je ognjišče bolezni.

Zdaj je potrebna še podrobna diagnoza. V ta namen se vzamejo v roko zapovrstjo posamezne ampule bakterij, serumov ali strupov. Kadar imaš v roki pravi »vzorec bolezni«, in seveda v poprej dognani razdalji, preide kroženje spet v nihanje in s tem nihalce pokaže, katere bakterije ali strupi so povzročili bolezen. Pri zlomljenih kosteh služi za pomožni diagnostični objekt košček kosti, pri zajedalcih košček železa. Na ta način se da pri vsaki bolezni poiskati najučinkovitejše zdravilo.

Težko je ostati rešen pri opisovanju takih metod, ali nad vsem lebdí vendar avtoriteta pariške medicinske fakultete, ki je delo dr. Martina vestno preiskala. Med drugimi je dr. Martin pokazal tamkaj naslednji poskus: S svojim nihalom je preiskal bolno kravo. Desna plat života se je izkazala popolnoma normalna. Na levi pa je začelo nihalce v bližini lopatice nenkrat nihati v podolžni smeri. Na ta način je zdravnik ugotovil, da morajo biti bolna leva pljuča. Ko je zdaj vzel v roko ampulo tuberkulina, je nihalce takoj začelo krožiti. Bila je torej jetika. Ko je potem preiskal z nihalom še vime, so se pokazali isti znaki, ki jih je bakteriološka preizkušnja tudi potrdila.

Poskusi dr. Martina so prav zanimivi in njegove razlage so prav lepo slišijo, samo da za vsakega človeka ne veljajo, kakor so pokazali poskusi drugod. Njegova metoda ni povsem nova, zakaj siderično nihalo je že skoraj prastar pomožni instrument za razna prerokovanja in mu je dal dr. Martin samo nekakšno podlago, ki je po vsej priliki izposojena pri znamenitem profesorju Lahovskem, ki je prvi začel učiti teorijo o nihanjih v živem organizmu.

Da se dr. Martinu posrečijo diagnoze z nihalom na tako preprost način, se da nemara celo enostavneje razložiti, kakor si pa sam prizadeva. Dr. Martin je živino-zdravnik, ki mora nekatere bolezni že na

oko razpoznati in prav verjetno je, da to podzavestno vpliva na pospeške, ki jih nihalo dobiva že od samega drhtenja roke. Nemogoče je namreč, da bi nihalo, ki ga drži v roki, popolnoma mirovalo. Če pa med poskusom suče paličico, na kateri je navita nit, da se nihalo podaljša in skrajša, se nihanje lahko še prav posebno ojači.

Ce bi se njegova diagnostična metoda količkaj obnesla, potem bi se seveda na široko odprla vrata mazaštvu. V posesti nihala, zaloge zdravil in nekoliko vaje, bi bil vsak človek lahko zdravnik — vprašanje je le, kako bi bilo z ljudskim zdravjem v teh srečnih časih.

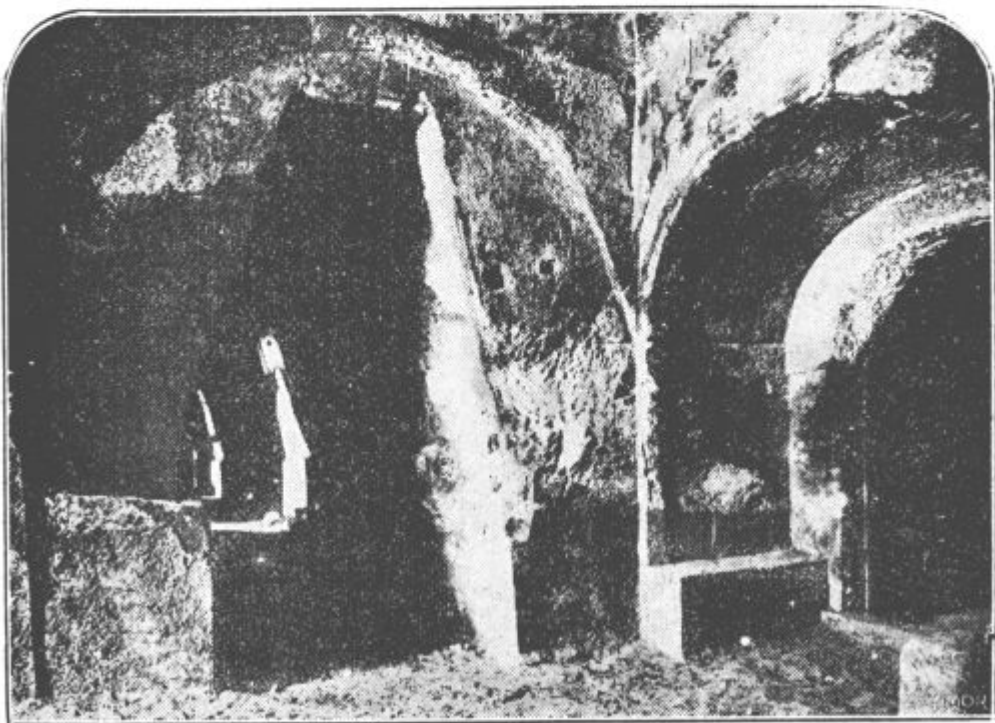
Odkritje Sibiline votline

Kdorkoli je drgnil svoje hlače na klopih gimnazije, pozna tisti del VI. speva »Eneide«, v katerem daje Vergil govoriti Sibili, ki prerokuje ustanovitev Rima in srečo tega mesta. Spev podrobno opisuje Sibilino votlino v grškem mestu Kumi v Kampaniji.

Kuma obstoji še danes in že nekaj let izkopavajo arheologi v njej. Ta izkopavanja so nam rekonstruirala zelo točno akropolo v dobi, ko se vrši Vergilov spev.

Od l. 1925. so arheologi izkopali ostanke Apolonovega svetišča in odkril kraj, kjer je stalo Jupitrovo svetišče. Poleg tega so našli kakšnih 700 m dolg predor pod kumanskim gričem, ki poteka od vzhoda proti zapadu in je dovolj širok za cesto. Vhod mu je velika dvorana in po vsem predoru so našli nosilce, ki so služili za svetilke. Na obeh straneh predora se odpirajo v ognjeniško kamenino vsekane dvorane. Našli so tudi vodnjake, ki so zbirali vodo.

Izvor tega podzemskega prehoda je ne-

Pogled v svetišče (Na desni celica, kjer je Sibila prerokovala Eneju ustanovitev Rima)

znan. Arheologi so izrekli domnevo, da so ga zgradili ali vsaj izpopolnili v dobi državljanskih vojn: Oktavijan in Agripa naj bi ga bila zgradila, da bi si olajšala transporte vojnih trum. To je mogoče, a ni gotovo.

Po drugi domnevi naj bi bila neka zveza med Vergilovim spevom in tem podzemskim hodnikom, ki se cepi na vse strani. Dolgo časa so menili, da je tu Sibilina jama — toda resni arheologi niso nikoli verjeli brez pomislekov v to legendo. V resnici je tudi malo težko spoznati v tem predoru okolje, ki ga opisuje Vergilov VI. spev.

Znameniti italijanski arheolog prof. Maiuri se je pred nekoliko meseci odločil, da reši to uganko in je začel sistematično raziskovati grič, na katerem je stala kumanska akropola. V kratkem času je uspeh kronal njegovo delo. Ves grič je preiskoval od jam in podzemskih hodnikov. Kakor so poročali listi, je našel prof. Maiuri nekoliko korakov od predora v kumanskem griču tudi Sibilino votlino. Rastlinje je bilo popolnoma zakrilo vhod in ni čudno, da je do zdaj niso odkrili. Del vhodne dupline so bili kumanski vinogradniki izkoristili kot shrambo za svoje orodje. Za to shrambo se odpira hodnik, ki ima v prerezu trapezno obliko, kakršno najdemo prečestokrat v hodnikih, ki vodijo do egiptskih in starokretskih podzemskih grobnic. Ta hodnik je

dolg najmanj 120 m in na obeh straneh se odcepi od njega 12 drugih hodnikov, ki so bili napojeni z ruševinami. Arhitektura tega novega predora je tipično grška. Končuje se v podzemskem svetišču, ki ima obliko križa. To svetišče je popolnoma takšno, kakor ga opisuje Vergil.

Dva meseca je trajalo, da so očistili glavni hodnik in vseh dvanajst stranskih hodnikov razvalin. Potem so prešli na očiščenje svetišča, ki ustreza natančno tudi opisu nekega anonimnega krščanskega pisatelja iz 4. stol. V času tega opisa je bila Sibilina votlina podzemska bazilika novi veri.

Ko je prof. Maiuri odkril votlino, je kmalu ugotovil nje poedine namene. Eden izmed četvorice križnih delov je bila celica, kjer je Sibila izgovarjala svoje preokbe. Drugi del je bila spalnica, kajti našli so v njej vdolbino, kjer je nekoč stala postelja. Tretji del pa je bil po vsej priliki samo za ventilacijo. Svetišče je moralo biti nekoč zaprto z vrati, ker so našli sledove tečajev.

Četrty del križa je bil samo podaljšek hodnika, ki je vezal votlino z znanjem svetom. Na površju griča je našel Maiuri v enakih presledkih celo vrsto vtoklin v tleh, ki so morale nekoč služiti Sibilinemu podzemlju kot okna. Svetišče spominja po svojem slogu popolnoma na mikensko in kretske dobo.

PETERSEN: »Murček« (lesorez)

Dr. P. Strmšek

Tri pisma Rada Murnika

Rado Murnik, ki je pravkar umrl v veliki zapuščenosti, je bil pravi humorist, čigar dobra volja se je kazala tudi v tistih prilikah, ko postane navadno vsak melanholičen in obupan: ko mu zmanjka denarja. V ostalini graškega profesorja, slavista dr. K. Štrekija so se ohranila tri pisma medicinskega Rada Murnika, ki jih kot najpriistnejši izraz njegovega temperamenta objavljam njemu v spomin:

I

Klanjec, 10. I. 1900.

Velečastiti gospod!

Ne zamerite mi, da Vam šele danes čestitam k novemu letu. Živa duša ne ve, kako nerad pišem pisma. Jutri se vrnem v Gradec. Več torej pri Halifulikalulominoziju v dičnem hramu.

Srečno novo stoletje!

Z izrednim spoštovanjem in prisrčnimi pozdravi Vaš vdani

Rado Murnik
cand. med.

II

Gradec, 21. aprila 1900.

Velečastiti gospod!

Prosim Vas, blagovolite mi po tem poslancu zaupati šestnajst kron. Stric mi pošlje denar šele 1. maja. Takrat Vam jih vrnem, onih trideset pa prihodnji mesec. Za obresti Vas bom kmalu razveselil po svoje. Upam, da me pokronate brez zamer!

Z izrednim spoštovanjem Vaš vdani

Rado Murnik
cand. med.

III

Premogozhi Gospud!

In nomine domini amen! Pervolite, de Vas sdai enu malu napumpam!

Pres vřakotere Predguori, viner sred kratkimi inu potrebnimi argumenti letukaj resodenem, de ie Ta mul striz, sueitnik Jansh Murnik per tih vishih Ozhetih na Dunalu inu mi poshle 60 slatih ishe ie tiga devetiga, ker letaku pifhe: Vsaboto prideo tuoi denarij.

Vide Chartam Magnam perloshenam.

Inu mul meih ie spiahlñil, ptuij veni Luzki Desheli, poprei domazhi; inu ga nel vezh Srebra, nikar pak Slata! Taku, de ima leta mul meih merslizo, ali simnizo, tudi treshklo! Sa tu inu ob tu Vas prosim; vřamite doma troie petakov inu nee sueiftu obyte veno kouerto...

Inu podpresite Ofia, inu fe vsdignite na pot, isuuna Meifta, voblubleno Deshelo, pruti Sonzhnimu zahodu, dokler ne pridete na tinu aidovskim Puili, v'ozhaka Troegaria shotor, poleg Mure, pruti Gradu vpreig.

Tamkai pak imazhko rezite knemu:

Tole, enu Silnu vuzhenu piffaine ie letukai obytu, inu ie od enih zhudnih Iftory, is enih pridnih Buqui. Letu ie enu shlahtnu korene sa Murnika, kir se vuzhi zhemeriti te sdraue ludy. Inu tu mu imafh dati, de Tebi dobru pride, inu dolgu shiu bodefh!

Taku knemu rezite, inu mu deite; inu bodite kmalu dobre vole sa tiga volo. Sakai, vnedelo Vam, mul Gospud, spodobnu vrnem petnajft slatih Vafhih, nikar drugazhi, kakor ie rihñizhnu Farao-shiu.

Inu Vam dobru vsdaiem!

Regishtra konez,

Vafh sueifti

Rado Murnik
med.

Datum Vgradzu, 4. iunia u Tim leitu po Criftufeulm Roiftuu M.D.LXXVIII.

Tyroller: »Križ na gori« (lesorez)

Utrditev bakterij proti zdravilom

Na institutu Roberta Kocha za infekcijske bolezni v Berlinu se je A. Feldt posrečilo utrditi spirohete proti dvema kemičnima zdraviloma. Pri zaporednem vcepljanju utrjenih bakterij normalnim zdravim miškam je dognal, da nedovzetnost spirohet za zdravlila v nekaj tednih spet izgine. Na podlagi teh poskusov trdi Feldt, da utegne biti že desetletja trajajoče zdravljenje s kemičnimi preparati vzrok naraščajoče odpornosti spirohetnih obolenj proti terapevtičnim ukrepom.

FOTO AMATER

Fotografija kot šolski predmet

Na zadnjem zborovanju nemških trgovcev s fotografskimi potrebščinami je imel vodja kulturnega oddelka Agfe, berlinski študijski svetnik Lange, izčrpen referat o razmerju med fotografijo in šolo, iz katrega je vredno navesti nekoliko programatičnih točk, zato ker kažejo, kako razumejo to stvar sosedni narodi, in zato ker sta v teh točkah obsežna jedro in namen tega članka.

Današnja pedagogika, je izvajal Lange, stoji na stališču, da pomeni samostojno delo šolskega naraščaja važen moment za vzgojo in pouk. Šolar naj vse sam odkrije, sam opazuje, sam doživlja in sam izdelava.

Šolska fotografija ima v tem okviru dvojno nalogo: izобрази naj šolski naraščaj v fototehničnem oziru in naj izkoristi fotografsko udejstvovanje v prid šolski celotnosti. Pri izvajanju prve naloge je treba stremiti za tem, da se uporabijo kolikor mogoče v šoli sami izdelani in izpopolnjeni pripomočki, lastnoročno zgrajene kamere, povečevalne naprave, dopolnila za rentgensko in mikrofotografijo i. dr. Izvedba druge naloge se nam ponuja sama od sebe, saj si večina šol radi finančnih težav danes n. pr. ne more z nakupom izpopolniti svojih slikovnih zbirk za nazorni pouk vseh mogočih predmetov. V Nemčiji je dal ta gospodarski moment spčetka morda največjo pobudo za ustanavljanje šolskih fotografskih delovnih skupin in kakšen je moral biti učinek, si lahko mislimo, če štejejo šole danes že tisoče in tisoče takšnih skupin, ki delujejo vse v znamenju ne-kakšne šolske samopomoči. Koliko stroško so si prihranile šole in koliko dragocenega učnega materiala so si pridobile!

Naravnost neumljivo je, da naše šole v tem oziru niso sledile vzgledu nemških, a tudi drugih inozemskih šol, kajti, kolikor mi je znano, bi se dalo število aktivnih šolskih fotografskih skupin na Slovenskem poraziti s prsti ene roke in to celo kljub dejstvu, da nista smisel in veselje do fotografiranja pri nas bržkone nič manjša nego v drugih civiliziranih deželah. Prilika je da je tu naše učiteljstvo, ki se vendar tako rado udejstvuje v vseh panogah, nekako spregledalo važno panogo delovanja.

Pa da pojdem naprej: Šola mora imeti poleg gospodarskega momenta pred očmi posebno vse vzgojne momente. Poleg vzgajanja estetskega čuta ima v tem področju priliko vzbujati v mladih dušah tisoč speč. etičnih sil, vzbujati v otrocih spoznavne vrednosti lastnega dela in zavest, da so že v mladosti koristni člani nekega družbenega kroga, razvijati čut skupnosti, dvigati čut tovarištva, veselje nad lastnim de-

lom in zaupanje v lastno znanje, oživljati plemenito tekmovanje z razstavami fotografskih del, poglobljati ljubezen do domovine in spoznanje njenih vrednot, cepiti v duše spoštovanje do ustvaritev narave, blažiti nemenska nasprotstva z izmenjavanjem slik s šolarji iz drugih krajev domovine itd. Pozabiti ne smem končno na to, da je fotografija mogočna pospeševalnica znanstvenih nagnjenj in opazovalnega daru, ki se ob njej bistri. Današnja šola polaga tudi čedalje večjo vrednost v zbujanje veselja do izletov in potovanj — a tega veselja si brez fotografske kamere danes niti misliti ne morem.

C pomenu, ki ga bo imela fotografija v poznejšem realnem in poklicnem življenju sedanjega naraščajnika, niti ne govorim. Omenim naj z Langejem mimo grede samo pomen šolskega albuma s posnetki iz šolskega življenja. Kolikor mi je znano, si je omislil pri nas doslej samo en učitelj takšen album in ena njegovih slik iz tega albuma (Jože Zupančič, Litija: Šolska hranilnica) je spadala med najboljše in najbolj zanimive na zadnjih razstavah Fotokluba Litija in Fotokluba Ljubljana. Koliko takšnih slik bi še lahko imeli, če bi vsaka šola pisala svojo kroniko tudi z živo sliko! Slika govori šestokrat bolj zgovorno in nazorno nego debela knjiga, v slikah svojih učencev, ki jih je posnel v neopaženih momentih sam, ima učitelj, ki ga mora otroška psihologija vendar v prvi vrsti zanimati, najbolj dragoceno gradivo za študij te psihologije.

Na vseh koncih in krajih se odvijajo torej šolam in učiteljem v zvezi s fotografijo ogromna področja in naloge, ki smo jih pri nas do danes vsaj v tem smislu zanemarjali. Naravno, da jih sedaj ne bomo rešili čez noč ker nam nedostaje fototehnično podkovanih učnih moči in nimamo niti sledu tiste organizacije za izšolanje učiteljstva v tej stroki, kakor jo imajo Nemci, kjer je n. pr. ena sama uradna ekspozitura za Berlin in okolico v štirih letih izvežbala okrog 3000 učiteljev za vodstvo šolskih delovnih fotografskih skupin. Toda česar nimamo, si moramo ustvariti in naš učitelj, ki je samouk za toliko različnih strok javnega in zasebnega delovanja, bi se moral metodično oprijeti tudi te stroke. Tečaj za fototehnično izobrazbo učiteljstva ima za zdaj v načrtu Fotoklub Ljubljana.

K. Kocjančič.

5. števil. zagrebške »Fotorevije« pomeni spet velik napredek v oblikovnem in vsebinskem oziru. Iz bogate vsebine navajamo n. pr. Kocjančičev članek o pravičnem izrezu (v slovenskem jeziku), Katušičeve o snemanju živali, Szabojev o snemanju proti soncu, Weissov o snemanju

pokrajini, Zorkov o motivih iz obrtnega življenja, Lipov o športnih posnetkih, Haasov o novem načinu, kako se brez merilcev ustanovi oddaljenost predmeta od aparata, posvetovalnico, novosti, društvene vesti itd. Osem krasnih slik na prilogi, med katerimi se odlikujejo zlasti slike slovenskih fotoamaterjev, lepa slika na naslovni strani in številne reprodukcije med tekstom izpopolnjujejo to pestro vsebino. List je napredoval tudi kot uradno glasilo organiziranih jugoslovenskih fotoamaterjev. Naroča se v upravi »Fotorevije«, Zagreb, Dalmatinska 6, parter, ali preko Fotokluba Ljubljana.

TRIMINUTE FOTOVANJA

Olympia, zibelka olimpijskih iger

Po vsaki olimpiadi se v zvezi s primerjanjem doseženih uspehov radi obujajo spomini na tiste stare čase, ko so bile spore plemenite telesne borbe. Tako je tudi

štetos po končani olimpiadi v Los Angelesu zanimivo, zamisliti si v duhu tisti kraj, ki je dal ime tem velikim atletskim tekmovanjem. Prepada stoletij, ki nas loči od starih iger, ni tako globok kakor nasprotstvo med modernim, živim, dinamičnim Los Angelesom in zasanjanim malim mestecem v Tesaliji, ki je bil pri starih Grkih tako v časteh. Med rekama Alfeus in Kladeos ležala Olympia je dandanašnji samo še kup prhljiv razvalin, ali vzlic temu si ni težko zamisliti, kako veličastna je morala biti v razburljivih dneh, ko je helensko kraljestvo izročalo svetu veliko zapuščino svoje umetnosti in lepote.

Skoraj osem sto let pred našim štetjem so bile prirejene prve olimpijske igre na

tistem mestu, ki je bil posvečen s čaščenjem olimpijskega gospodarja Zeusa in njegove žene boginje Here. Najprvo so se nameravala prirediti atletska tekmovanja vsakih osem let, potlej pa je bilo obdobje določeno na vsaka štiri leta. Več kot deset stoletij so Heleni šteli čas po olimpiadah, to se pravi po štiriletnih periodah med igrami. Takrat so bili nemirni, bojevit časi in zato se je enajst mesecev pred vsako olimpiado sklenilo premirje, da so lahko tekmovalci in gledalci brez nevarnosti potovali v Olympio. Vsi tekmovalci so morali biti najmanj mesec dni pred začetkom iger v Elis, blizu stadiona. Še dandanašnji se vrše olimpiade zmerom meseca avgusta, ker je bila v starih časih navada, da se je tekmovalo Zeusu na čast, čigar praznik so slavili od 6. do 19. avgusta.

Med razvalinami Palestre v Olympiji si lahko natanko ogledaš, kje so se vršila tekmovanja. Razloči se še startna črta, ob kateri so stale noge najboljših grških tekačev.

Večji del stadija je zdaj zasut in leži šest metrov globoko pod zemljo. Startno črto so odkrili pri odkopavanju in ob pogledu nanjo te kar zamika vpreči fantazijo, da ti naslika vrsto korenjakov, krasno raščenih Grkov, ki je drhte pričakovala startnega znamenja, da pomeri svoje sile.

Dandanašnji je Olympia zapuščena. Večji del njenih dragocenosti, kolikor jih ni sta uničila človek in naroda, se je izgubil. Poplave in zemeljski usadi s kronskih gričev so zasuli stadion in tudi večino drugih zgradb. Veliki, 12 metrov visoki Fidijev kip Zeusa, sedečega na marmornatem prestolu, okrašanem z zlatom in slonovo kostjo, poznamo samo po opisih. Uničen je bil v plamenih gorečega Carigrada.

Krasni Zeusov tempel so našli le še kot grobljo zvrnjenih stebrov in razbitih podstavkov. V poleg stoječem svetišču Here pa je našel neki arheolog slavni Praksitelov kip boga Hermesa. Edino ta zaklad, spravljen zdaj v muzeju Olympie še spominja na sijaj in veličino helenske kulture.

Severni del Gran Chaka

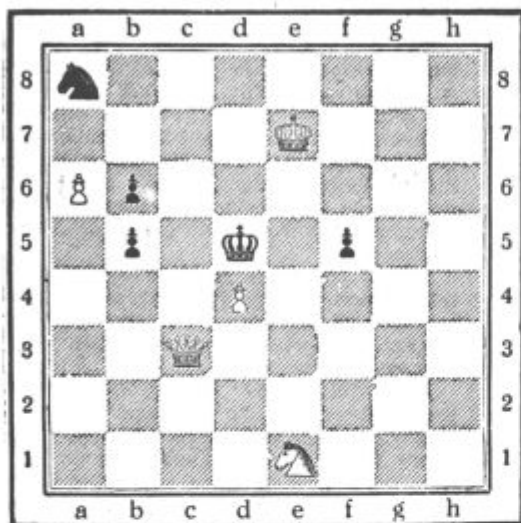
Gran Chako, za katerega bi se bila kmalu iznova vnela vojna med Bolivijo in Paraguajem, je v veliki meri še skoraj neraziskano ozemlje. Profesor dr. Krieg, ki je raziskoval severni del tega velikankega ozemlja, je našel neko še docela neznano trnjevo stepto. Skoraj 400 km daleč je potovala njegova odprava po tem komaj prehodnem ozemlju. Njegova ekspedicija je raziskovala tudi severnovzhodni Paraguaj in našla, da je skoraj popolnoma neobljuden. Srečala je samo nekaj Indijancev, ki pa ne preštevajo menjavajo svoje bivališče.

SAH

Problem 25

M. Tourell

»Freischach« 1931.

Mat v 3 potezah.

Kraljeva indska igra

Bel: Flohr

Črni: Bogoljubov

Igrano v 8. kolu turnirja
v Sliachu

1. d2—d4	Sg8—f6
2. c2—c4	g7—g6
3. Sb1—c3	Lf8—g7
4. e2—e4	d7—d6
5. Sg1—f3	0—0
6. Lf1—e2	Sb8—d7
7. 0—0	e7—e5
8. d4—d5	Sd7—c5
9. Sf3—d2	a7—a5
10. Dd1—c2	Lc8—g4
11. Sd2—b3	...

Flohr ne trpi sovražnih predstraž in hoče brezpogojno zamenjati konja.

11. ...	Lg4×e2
12. Dc2×e2	Sc5—d7
13. Lc1—e3	h7—h6
14. Sb3—c1	Sf6—h7
15. Sc1—d3	f7—f5
16. e4×f5	g6×f5
17. f2—f4!	e5—e4

Zaradi te poteze otrpne črni centrum. Bel dobi kmalu z otvoritvijo g-črte odločilen napad.

18. Sd3—f2	Lg7×c3
19. b2×c3	Sh7—f6
20. g2—g4!	Kg8—h7
21. g4—g5	Sf6—g8
22. Kg1—h1	Dd8—e8
23. Tf1—g1	De8—g6

24. g5×h6
25. Tg1—g3
26. Tg3—h3!

- Dg6×h6
Sg8—f6
Črni kapitulira.

Rešitev problema 1

1. Dc5—d4! d7—d5 2. Sc6—e5 mat.
1. ... Lf4—d6 2. Dd4—c4 mat. 1. ...
d7—d6 2. Sa6—c7 mat.

Gustav Adolf na znamki

Švedska poštna uprava je o priliki tristoletnice smrti velikega švedskega kralja Gu-

stava Adolfa izročila v promet grafično izredno lepo izdelano spominsko znamko.

AKO SE NE VES

Jod v kokošjih jajcih

Scharrer in Schropp sta dolgo časa poskušala, kako bi se dala prirodna količina joda, ki ga vsebuje vsako kokošje jajce s primerno pičo zvišati. To prizadevanje je rodilo zdaj prav pomemben uspeh. Po tritredenskem krmljenju kokoši s hrano, ki ji je bilo primešano vsak dan 2 miligrama joda v obliki kalijevega jodata, se je količina joda, ki znaša normalno 4 do 7 miligramov v vsakem jajcu, zvečala na 300 do 400 miligramov. Morebiti bodo dosegla »jodova jajca« v bodoče neki praktičen pomen za zdravljenje bolezni, pri katerih je treba dovajati organizmu manjše količine joda.

Thiokol, nadomestilo za kavčuk

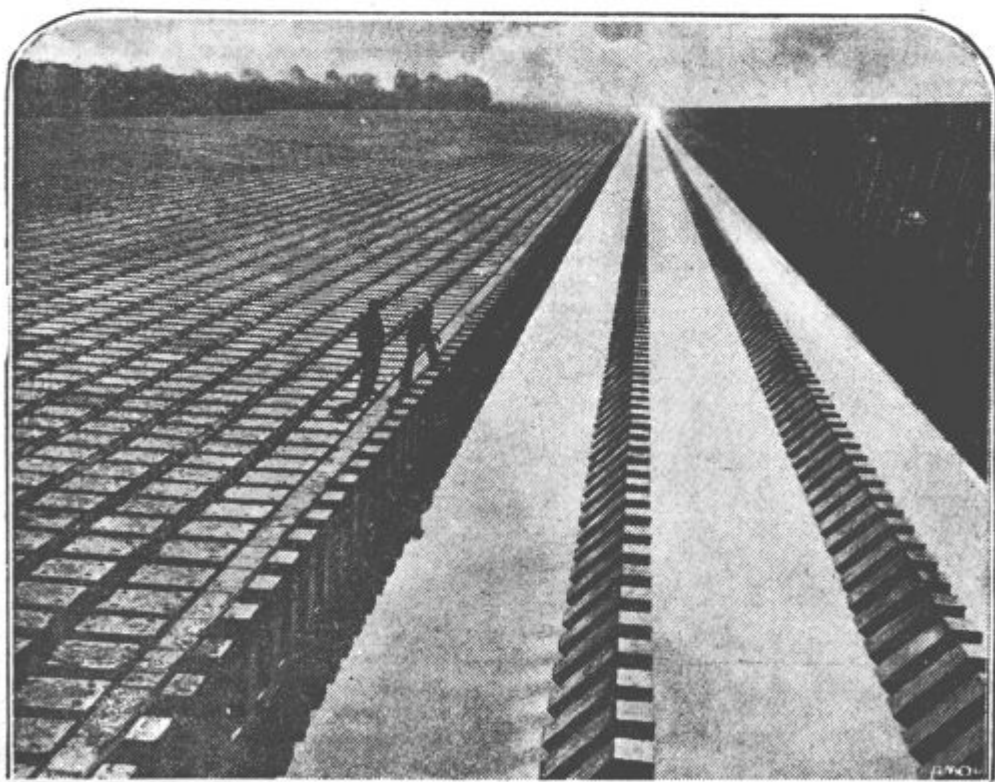
Sintetično narejena snov, ki se propagira v najnovejšem času pod imenom thiokol. Je precej slična spojini ogljikovodikov kakor prirodni kavčuk, ki mu je thiokol podoben tudi po nekaterih dragocenih svojstvih. V nekatere svrhe je umetni proizvod celo boljši od pristnega kavčuka, ker je odporen proti bencinu in oljem in ker ne kaže neprijetne lastnosti staranja, zaradi katerega postane kavčuk sčasoma neporaben. Svojstva thiokola so neki tako odlična, da bo nedvomno mestoma izpodrinil naravni produkt.

gospodinjkega dela, če se za vsako malenkost razburja, se ji treba vselej vprašati, ali dela tako, ker obtožuje ženo ali zato, ker se je ohladila ljubezen do nje. Dasi odgovori često potrjujejo slednje, skuša zavod pomagati tako, da priporoči obema deloma — ali pa tudi samo tožitelju — naj ponovno proučita temeljna pravila spolne vzgoje. V takšnih primerih posežejo vmes tudi zdravniki, po potrebi tudi psihiatri.

Največ pritožb dobiva zavod zaradi gospodarskih nesporazumljenj in skrbi ali pa zaradi tega, ker mož in žena nista zadovoljna z istimi zabavami. V teh primerih je sporazum zelo težak. Na pomoč morajo priti gospodarski strokovnjaki zavoda, ki skušajo rešiti vprašanje boljše razdelitve denarnih sredstev ali pa napotiti stranko v banko po posojilo. Včasih morata nezadovoljna zakonca stopiti v stike z upniki ali pa si poiskati nove namestitve. V sporih zaradi posečanja zabav je najbolj učinkovito kratko predavanje iz knjige, ki vsebuje temeljna pravila o medsebojni obzirnosti in vljudnosti med civiliziranimi ljudmi.

Vsi, ki so prišli v zavod in so hoteli ostati v zakonu, so se tudi z novimi nadami vrnili vanj. Med njimi je bilo celo nekaj težjih primerov, kjer se je sprva zdel vsak trud brezupen; med temi so bili večinoma »klienti«, ki so jih poslala v po-uredovanje policijska sodišča. Seveda se ni dalo prepričati, da so nekatere ženske, pri katerih je bila vsaka pomoč odveč, šle dalje do ločitvenega sodišča.

Ker ima ta koristni zavod v Los Angelesu velike socialne naloge, je v stalnih odnosih z vsemi ostalimi socialnimi napravami v Kaliforniji. Če je treba strankam strokovnega štiva, ga zavod preskrbi brezplačno v javnih knjižnicah. Če je treba popolnim ali namišljenim brodolomcem v zakonu zdravniške pomoči, ima zavod angažiranih večje število preizkušenih specialistov, ki poslujejo za zavodove stranke za časom primer- no nizko odškodnino. Psihologe in psihiatre ima zavod stalno nameščene; za gospodar- ske težave pa ima vrsto strokovnjakov, ki rešujejo ta vprašanja — do najbolj zaple- tenih — kar mimogrede. — Dr. v. a.

PROTI POPLAVAM MISSISSIPPIJA. Država Louisiana se dala zgraditi ob Mississippiju 45 km više od New Orleansa veljanske obrambne nasipe, da se preprečijo skoraj vsakoletne poplave, ki povzročajo ogromno škodo. Nasipi so pri temelju okrepljeni s posebno profiliranimi betonskimi oporniki, ki imajo namen zlomiti silo tekoče vode. Gradnja je preračunjena na ca. četrto milijarde dinarjev

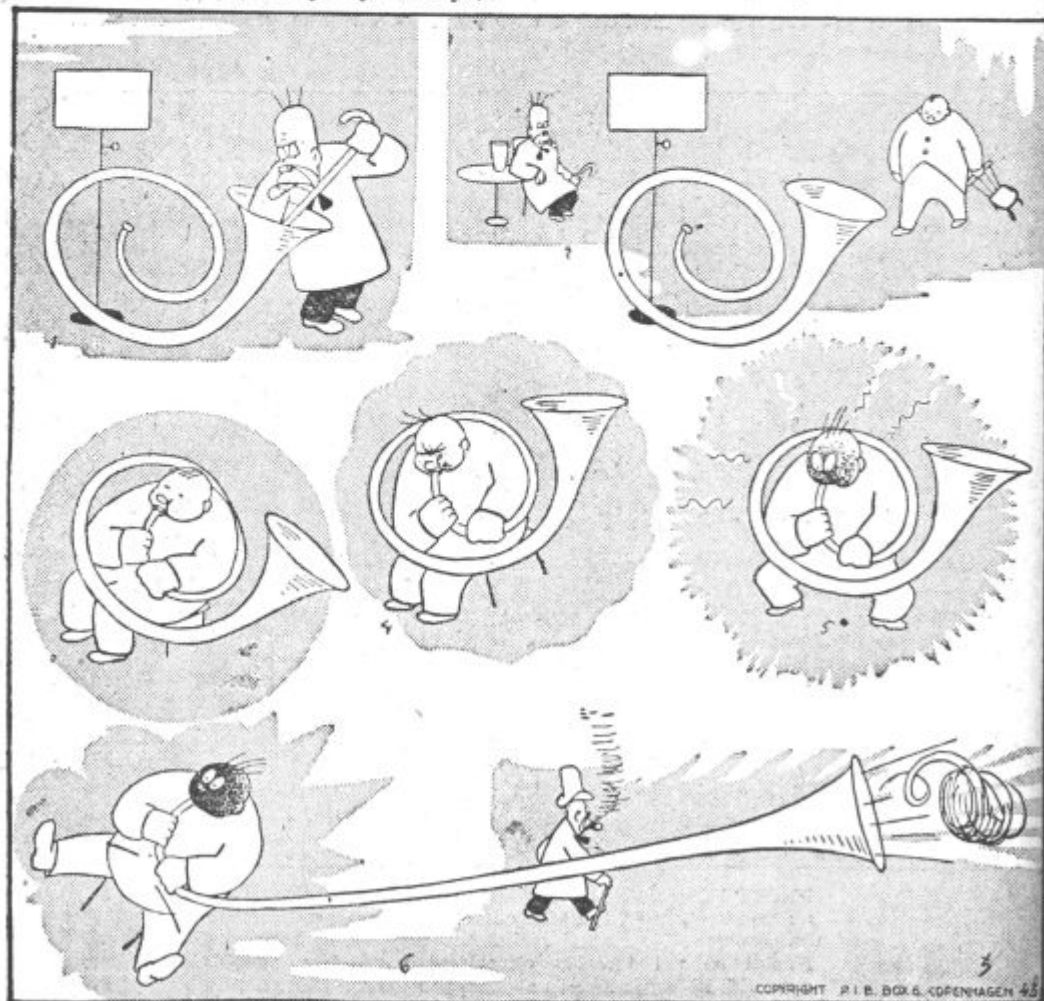
HUMOR

»Moje sožalje, prijatelj!«
 »Zakaj neki?«
 »Moja žena si je kupila nov klobuk in
 hoče drevo obiskati tvojo ženo...«
 (»Everybody Weckly«)

»Naj kar mirno vozi dalje, saj že imam
 številko: 10.9909.«
 (»Rire«)

COPYRIGHT P. B. BOX 6, COPENHAGEN 43

Adamson in trobentač